

הגדה של פסח

the WISE
Son

חכם

HAGGADAH

שם _____

כתה _____

שנה _____

On the second night:

סְפִירַת הָעֹמֶר

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר
קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל סְפִירַת הָעֹמֶר.

הַרְחֵמֵן הוּא יִחְזִיר לָנוּ עֲבוֹדַת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ
לְמִקְוָמָה בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ אָמֵן סְלָה.

הקצרה

SYMBOLISM: 1. Reminds us of the Korban Chagigah. It is roasted, like the korban. 2. Food of a mourner, mourning for the Beis Hamikdosh. 3. "Beiya," in Aramaic, meaning, want. We want the Beis Hamikdosh. **USAGE:** eaten at Shulchan Orech.

SYMBOLISM: 1. Reminds us of the Korban Pesach, which was roasted. 2. The ziroa nituyah (outstretched arm) with which Hashem struck the Egyptian firstborn at Makkas Bechoros. **USAGE:** eaten at a subsequent meal.

SYMBOLISM: 1. An appetizer. 2. The salt water into which it is dipped resembles Bnei Yisroel's tears. **USAGE:** Dipped into salt water and eaten at Karpas.

SYMBOLISM: Reminds us of the bitter, hard work that the Bnei Yisroel were forced to do. **USAGE:** Eaten at Maror and/or Korech.

SYMBOLISM: Reminds us of the Mitzriyim's treatment of us, which started sweet and became bitter, just as this lettuce does, as it grows. **USAGE:** Eaten at Maror and/or Korech.

SYMBOLISM: 1. Looks like the cement used for making bricks. 2. apples - Bnei Yisroel had babies in apple fields; nuts - Hashem protects us like the shell of a nut; red wine - Bnei Yisroel's blood; cinnamon sticks - the straw we collected. **USAGE:** Maror is dipped into it at Maror and Korech.

Place the Seder Plate in front of the leader, to his right. This way, the items on the plate needed first will be closer to him, and he will not have to "pass over" unused items to reach the ones he needs.

אַרְבַּע כּוֹסוֹת

#3 על מִצּוֹת
בְּרַכַּת הַמָּזוֹן

#1 על מִצּוֹת קְדוּשָׁה

#4 על מִצּוֹת הַלֵּל

#2 על מִצּוֹת סִיפּוּר
יְצֵאת מִצְרַיִם

6 Therefore, say to the children of Israel, 'I am Hashem, **and I will take you out** from under the burdens of the Mitzriyim, **and I will save you** from their labor, **and I will redeem you** with an outstretched arm and with great judgments.

7 **And I will take you** to Me as a people, and I will be a God to you, and you will know that I am Hashem your God, Who has brought you out from under the burdens of the Mitzriyim.

שמות פרק ו
ו לֵאמֹר לְבְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲנִי יְהוָה
וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלֹת
מִצְרַיִם וְהִצַּלְתִּי אֶתְכֶם מִעַבְדֵּיהֶם
וְגֵאלְתִּי אֶתְכֶם בְּזֵרוּעַ נְטוּיָה
וּבִשְׁפָטִים גְּדֹלִים:
ז וְלִקַּחְתִּי אֶתְכֶם לִי לְעָם וְהָיִיתִי
לָכֶם לֵאלֹהִים וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי יְהוָה
אֲלֹהֵיכֶם הַמּוֹצִיא אֶתְכֶם מִתַּחַת
סִבְלֹת מִצְרַיִם:

All kosos must hold at least 3.3 ozs. On Friday night, the first kos must hold at least 4.42 ozs.

סימני הסדר

ברפס

Pg. 8

ורחץ

Pg. 8

קדש

Pg. 6

צאת
הפזקב

מוציא
מצה

Pg. 58

רחצה

Pg. 58

מגיד

Pg. 9

יהץ

Pg. 8

צפון

Pg. 60

שולחן
עורד

Pg. 60

בורד

Pg. 59

מרור

Pg. 59

חצות

נרצה

Pg. 71

הלל

Pg. 65

ברך

Pg. 61

- Pour the first kos, cover the matzos, and make Kiddush.
- While reclining to your left, drink, in two successive sips, more than half of the grape juice in your cup.

*Reciting the bracha, *Ha'gafen*, is a mitzvah d'Rabanan.

*Reciting Kiddush is a mitzvah d'Rabanan (on Friday night, d'Oraisa).

Reciting the bracha, *She'hechianu*, is a mitzvah d'Rabanan.

*Drinking the Daled Kosos is a mitzvah d'Rabanan.

*Showing freedom by reclining is a mitzvah d'Rabanan.

On Friday night:

וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם הַשְּׁשִׁי, וַיְכַלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל צְבָאָם: וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי, מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה, וַיִּשְׁבֹּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי, מִכָּל מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה: וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי, וַיְקַדֵּשׁ אֹתוֹ, כִּי בּוֹ שָׁבַת מְכָל מְלַאכְתּוֹ, אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת:

*On Friday night, add the highlighted words.

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא פְּרִי הַגֶּפֶן:
בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל-עָם, וְרוֹמַמָּנוּ
מִכָּל-לָשׁוֹן, וְקִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְתַתֵּן-לָנוּ יי אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה שְׁבֻתוֹת
לְמַנוּחָה וּמוֹעֲדִים לְשִׂמְחָה, חֲגִים וְזִמְנִים לְשִׂשׁוֹן אֶת-יוֹם הַשְּׁבֻתָּה הַזֶּה
וְאֶת-יוֹם חַג הַמִּצּוֹת הַזֶּה. זָמַן חֲרוּתָנוּ, בְּאַהֲבָה מִקָּרָא קֹדֶשׁ, זָכֹר
לִיְצִיאַת מִצְרָיִם.

כִּי בָנוּ בְּחֶרֶת וְאוֹתָנוּ קִדְּשָׁתָּ מְכַל-הָעַמִּים. וְשַׁבָּת וּמוֹעֲדֵי קִדְּשֶׁךָ
בְּאַהֲבָה וּבְרָצוֹן בְּשִׂמְחָה וּבְשִׂשׁוֹן הִנְחַלְתָּנוּ: בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ
הַשַּׁבָּת וְיִשְׂרָאֵל וְהַזְמַנִּים:

On Motzaei Shabbos:

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרָא מְאוּרֵי הָאֵשׁ:
בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הַמְּבַדִּיל בֵּין קֹדֶשׁ לְחָל בֵּין אֹר
לְחֹשֶׁךְ, בֵּין יִשְׂרָאֵל לְעַמִּים, בֵּין יוֹם הַשְּׁבִיעִי לְשַׁשֶּׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה. בֵּין
קִדְּשַׁת שַׁבָּת לְקִדְּשַׁת יוֹם טוֹב הַבְּדִלָּתָהּ. וְאַתָּה יוֹם הַשְּׁבִיעִי מִשְׁשַׁת יְמֵי
הַמַּעֲשֶׂה קִדְּשָׁתָהּ. הַבְּדִלָּתָהּ וְקִדְּשָׁתָהּ אֶת-עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּקִדְּשָׁתָךְ. בְּרוּךְ
אַתָּה יי, הַמְּבַדִּיל בֵּין קֹדֶשׁ לְקֹדֶשׁ:

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהַחַיִּינוּ וְקִיָּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לְזִמְנָהּ
הַזֶּה:

- Hands are washed without a bracha.
- No talking before Karpas.

*Washing hands before Karpas is a minhag.

- Dip a vegetable in salt water.
- Eat less than a k'zayis.
- This bracha is for Karpas and Maror.

*Showing freedom by dipping is a mitzvah d'Rabanan.

*Reciting the bracha, *Ha'adama*, is a mitzvah d'Rabanan.

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא פָּרִי הָאֲדָמָה:

- The middle matzah is broken.
- The larger part is for Afikoman.
- The smaller part is for Matzah.

*Yachatz is a minhag.

חלקי מגיד

Pg.	Description	חלקי מגיד
10	Invite guests.	הָא לַחֲמָא עֲבִיָא
11	Children ask: "What is this reason for tonight's differences?"	מָה נִשְׁתַּנָּה
13	Father answers: "We were slaves...."	עֲבָדִים הָיינוּ
13	A story that shows the importance of putting great energy into telling the story of Yetzias Mitzrayim.	מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר
15	Contrast between tonight's mitzvah and the mitzvah to mention Yetzias Mitzrayim every night of the year.	אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן עֲזַרְיָה
16	Instructions for teaching different types of people.	אֲרֻבָּעָה בְּנִים
23	Source that this mitzvah can only be done at the Seder.	יָכוֹל
24	Relate the depths from which our fathers came.	מִתַּחְלָה
25	Thank Hashem for recalculating the 400 years.	בְּרוּךְ שׁוֹמֵר הַבְּטָחָתוֹ
26	Thank Hashem for protecting us in every generation.	וְהִיא שְׁעֵמֻדָּה
27	The four pasukim from which the story of Yetzias Mitzrayim is told at the Seder.	צֵא וְלָמַד
42	The Ten Makkos.	עֶשֶׂר מַכּוֹת
43	Learn how many makkos there were in Mitzrayim and at the Yam Suf.	רַבִּי יוֹסִי הַגָּלִילִי אוֹמֵר
46	Thank Hashem for all of the kindnesses He did for us after we left Mitzrayim.	דֵּינֵנוּ
49	Explain the symbolism of the mitzvos of Korban Pesach, Matzah, and Maror.	רֶבֶן גַּמְלִיאֵל הָיָה אוֹמֵר
52	Imagine oneself as having personally experienced Yetzias Mitzrayim.	בְּכָל דּוֹר וָדוֹר
53	Thank Hashem for having saved us.	לְפִיכָךְ
54	The first two paragraphs of Hallel (which relate to Yetzias Mitzrayim).	הַלְלוּיָהּ
56	Bless Hashem for having saved us.	אֲשֶׁר גָּאֻלָּנוּ

The broken matzah is lifted while this paragraph is said.

This is the poor man's bread that our fathers ate in the land of Mitzrayim. All who are hungry, let them come and eat. All who are needy, let them come and join us for the mitzvah of Korban Pesach. Now, we are here; next year, may we be in Eretz Yisroel. Now, we are slaves; next year, may we be free men.

הָא לַחֲמַא עֲנִיָא דִּי אֲכָלוּ
אֲבִהֲתָנָא בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם. כָּל
דְּכָפִין יִיתִי וְיִכּוּל, כָּל דְּצָרִין יִיתִי
וְיִפְסַח. הַשְׁתָּא הָכָא, לְשָׁנָה
הַבָּאָה בְּאַרְעָא דִּישְׂרָאֵל. הַשְׁתָּא
עֲבָדִי, לְשָׁנָה הַבָּאָה בְּנֵי חוֹרִין:

Is this a real invitation? If it is, then why are we saying it now, when no one else can hear us and everybody already has a place to go?

Actually, it is not. It is just a remembrance to former times.

That explains why we invite people to join our Korban Pesach, and why we end with a tefilah to enjoy those times again. But, why do we invite people who are hungry? Aren't they the same as those who need a Korban Pesach? And why do we mention matzah?

Even when we no longer had a Korban Pesach, people still invited those who could not afford to make their own Seder. Since this may have been embarrassing to the poor, the invitation began by talking about matzah, poor man's bread, as if to say, "We're all in the same boat."

- Pour the second kos and remove the Seder plate.
- Throughout Maggid, the matzos are left uncovered, except when the cups are lifted.

*Telling the story of Yetzias Mitzrayim is a mitzvah d'Oraisa.

Why do we act differently tonight than on all other nights?

מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות?

For example, on all other nights, we eat chametz or matzah. Tonight, only matzah.

שבכל הלילות אנו אוכלין חמץ ומצה. הלילה הזה בלול מצה:

On all other nights, we eat any vegetables. Tonight, maror.

שבכל הלילות אנו אוכלין שאר ירקות. הלילה הזה מרור:

On all other nights, we do not dip even once. Tonight, twice.

שבכל הלילות אין אנו מטבילין אפילו פעם אחת. הלילה הזה שתי פעמים:

On all other nights, we eat sitting or reclining. Tonight, we all recline.

שבכל הלילות אנו אוכלין בין יושבין ובין מסבין. הלילה הזה בלנו מסבין:

I am confused by tonight's special mitzvos. On the one hand, we act like slaves by eating matzah and maror. But, on the other hand, we act like free men by dipping and reclining. Are we supposed to feel like slaves or like free men?

The Seder plate is returned.

Actually, both. Tonight, we have a mitzvah to feel like 1) we were **slaves** to Pharaoh in Mitzrayim, and that 2) Hashem took us out and made us **free** to serve Him.

Why do *I* need to do this mitzvah? This happened a long time ago. What does it have to do with me?

This has everything to do with us. Had Hashem not taken our fathers out of Mitzrayim, then the Jewish people would have died spiritually and never come out.

This is not our first time telling this story. Is it a mitzvah to tell it again?

Yes. Even had we already learned all there is to know about this story, we would still have a mitzvah to tell it again, every year.

But, since we've done it before, telling it again shouldn't be too difficult.

True, *telling* the story is easy. But *feeling like we were there* takes a lot of effort. Praised is the one who makes this effort!

We were slaves to Pharaoh, in Mitzrayim, and Hashem, our God, took us out from there with a strong hand and an outstretched arm. Had Hakadosh Baruch Hu not taken our fathers out of Mitzrayim, we and our children and our grandchildren would still be enslaved to Pharaoh, in Mitzrayim. Even were we all smart, understanding, wise, and knowledgeable of the Torah, we would still have a mitzvah to tell about Yetzias Mitzrayim. All who do much to tell about Yetzias Mitzrayim are praised.

עֲבָדִים הָיינוּ לַפַּרְעֹה בְּמִצְרַיִם.
וַיֹּצִיאֵנוּ יי אֱלֹהֵינוּ מִשָּׁם, בְּיָד
חֲזָקָה וּבְזְרוֹעַ נְטוּיָה, וְאֵלֹנוּ לֹא
הוֹצִיא הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
אֶת־אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם, הֲרִי אָנוּ
וּבְנֵינוּ וּבְנֵי בְנֵינוּ, מִשְׁעֲבָדִים הָיינוּ
לַפַּרְעֹה בְּמִצְרַיִם. וְאִפִּילוּ כָּל־נוֹ
חֲכָמִים, כָּל־נוֹ נְבוֹנִים, כָּל־נוֹ זָקֵנִים,
כָּל־נוֹ יוֹדְעִים אֶת־הַתּוֹרָה, מִצְוָה
עָלֵינוּ לְסַפֵּר בִּיצִיאַת מִצְרַיִם. וְכָל
הַמְרַבֶּה לְסַפֵּר בִּיצִיאַת מִצְרַיִם, הֲרִי
זֶה מְשֻׁבָּח:

Do our chachamim put a lot of effort into doing this mitzvah?

They absolutely do! Listen to this story...

Rabbi Eliezer, Rabbi Yehoshua, Rabbi Elazar ben Azaryah, Rabbi Akiva, and Rabbi Tarfon were reclining in Bnei Brak, and were telling the story of going out of Mitzrayim, the entire night, until their students came and said to them: "Our Rabbis, the time for reciting the morning Krias Shema has arrived."

מַעֲשֵׂה בְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ,
וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן־עֲזַרְיָה, וְרַבִּי עֲקִיבָא,
וְרַבִּי טַרְפוֹן, שֶׁהָיוּ מְסֻבִּין בְּבִנְיָבְרַק,
וְהָיוּ מְסַפְּרִים בִּיצִיאַת מִצְרַיִם כָּל־אוֹתוֹ
הַלַּיְלָה, עַד שֶׁבָּאוּ תַלְמִידֵיהֶם וְאָמְרוּ
לָהֶם: רַבּוֹתֵינוּ, הִגִּיעַ זְמַן קְרִיאַת שְׁמַע
שֶׁל שַׁחֲרִית:

I understand that this is a special mitzvah. But, what is the difference between it and the mitzvah to remember Yetzias Mitzrayim on every day of the year, which we do when we say Shema?

Whereas the daily mitzvah is just to *mention* the fact that Hashem took us out of Mitzrayim, tonight's mitzvah is to *tell the whole story*.

What is the source for the daily mitzvah?

A drasha is made from the words "kol yimei chayecha," all the days of your life, in the parsha of Korban Pesach.

What is the machlokes between Ben Zoma and the Chachamim?

They argue about the word "kol" (all). It adds either to the meaning of "yimei" (days of), meaning: the whole day - including the nighttime, or to "chayecha" (your life), meaning: all of your life - even after Moshiach comes.

Rabbi Eliezer ben Azariah said, I was like a seventy-year-old man, but I had not merited proving that Yetzias Mitzrayim must be mentioned at night, until Ben Zoma proved it. Had the pasuk just said, "the days of your life," I would have understood that this mitzvah need only be done during the day. But, since it says, "all the days of your life," I understand that it must be done at night as well. The Chachamim say: Had the pasuk just said, "the days of your life," I would have understood that this mitzvah need only be done during this lifetime. But, since it says, "all the days of your life," I understand that it must be done after Moshiach comes as well.

אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן־עֲזַרְיָה .
הֲרִי אֲנִי כְּבֶן שְׁבַעִים שָׁנָה , וְלֹא
זָכִיתִי שֶׁתֹּאמַר יְצִיאַת מִצְרַיִם
בְּלֵילוֹת עַד שֶׁדֶרָשָׁה בֶּן זֹמָא .
שֶׁנֶּאמַר: לִמְעַן תִּזְכֹּר , אֶת יוֹם
צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם , כָּל יְמֵי
חַיֶּיךָ " . יְמֵי חַיֶּיךָ " הַיָּמִים .
" כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ " הַלֵּילוֹת .
וְחֻכָּמִים אוֹמְרִים: יְמֵי חַיֶּיךָ "
הָעוֹלָם הַזֶּה " . כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ "
לְהֵבִיא לִימּוֹת הַמָּשִׁיחַ:

1 Keep the month of Spring, and make the Korban Pesach to Hashem, your God, for in the month of Spring, Hashem, your God, brought you out of Mitzrayim at night.

2 You shall shecht the Korban Pesach to Hashem, your God, [of the] flock, and [the korbanos of the yom tov of the] cattle, in the place in which Hashem will choose to establish His Name.

3 You shall not eat chametz with it; for seven days you shall eat with it matzos, the bread of suffering, for you went out of the land of Mitzrayim quickly, so that you shall mention the day when you went out of the land of Mitzrayim all the days of your life.

דברים פרק טז

א שְׁמוֹר אֶת־חֹדֶשׁ הָאָבִיב וַעֲשִׂיתָ
פֶּסַח לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי בְּחֹדֶשׁ
הָאָבִיב הוֹצִיאָךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
מִמִּצְרַיִם לַיְלָה: ב וְזָבַחְתָּ פֶּסַח
לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ צֹאן וּבָקָר בַּמָּקוֹם
אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה לְשִׁכֵּן שְׁמוֹ שָׁם: ג
לֹא־תֹאכַל עָלָיו חֶמֶץ שִׁבְעַת יָמִים
תֹּאכַל־עָלָיו מַצּוֹת לֶחֶם עָנִי כִּי
בְּחֶפְזוֹן יֵצְאתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִמְעַן
תִּזְכֹּר אֶת־יוֹם צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ
מִצְרַיִם כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ:

I have noticed that, when my brothers and I ask questions, you have a different way of answering each of us. Why is that?

Boruch Hashem, the Torah teaches us that different types of people need to be taught differently, and how to teach each of them.

That's good to know! Do goyim know this too?

If they do, it's only because it is taught in the Torah. The Torah is a book of instructions for living a good life. Those who study it gain this invaluable knowledge.

Blessed is the One within Whom the world exists! Blessed is He! Blessed is the One Who gave the Torah to His people, Yisroel! Blessed is He! The Torah spoke about four sons: one wise, one wicked, one simple, one who does not know to ask.

בְּרוּךְ הַמָּקוֹם. בְּרוּךְ הוּא. בְּרוּךְ
שָׂנֵתֵן תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל. בְּרוּךְ
הוּא. כְּנֶגֶד אַרְבָּעָה בָּנִים דְּבָרָה
תּוֹרָה. אֶחָד חָכָם, וְאֶחָד רָשָׁע, וְאֶחָד
תָּם, וְאֶחָד שֹׂאֵינוּ יוֹדֵעַ לִשְׁאוֹל:

#1 The Wise Son - What does the Torah say about him? "What are the testimonies, the statutes, and the laws, which Hashem, our God, has commanded you?" You should even teach him like the laws of the Korban Pesach, "After the Korban Pesach, no dessert may be eaten."

חֲכָם מָה הוּא אוֹמֵר מָה
הַעֲדוֹת וְהַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים,
אֲשֶׁר צִוָּה יי אֱלֹהֵינוּ אֶתְכֶם?
וְאִי אֶתָּה אֶמְרֵלוּ בְּהִלְכוֹת
הַפֶּסַח: אֵין מִפְטִירִין אַחֵר
הַפֶּסַח אֶפִּיקוֹמֶן:

20 If your son asks you in time to come, saying, "What are the testimonies, the statutes, and the laws, which Hashem, our God, has commanded you?"

21 You shall say to your son, "We were slaves to Pharaoh in Mitzrayim, and Hashem took us out of Mitzrayim with a strong hand.

22 And Hashem put signs and wonders, great and terrible, upon Mitzrayim, upon Pharaoh, and upon all his household, before our eyes.

23 And he brought us out of there, in order that He might bring us and give us the land which He swore to our fathers.

24 And Hashem commanded us to perform all these statutes, to fear Hashem, our God, for our good all the days, to keep us alive, as of this day.

25 And it will be for our merit that we are careful to observe all these commandments before Hashem, our God, as He has commanded us."

דברים פרק ו

כ כִּי־יִשְׁאַלְךָ בִּנְךָ מָחָר לֵאמֹר מָה
הַעֲדוֹת וְהַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר
צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֶתְכֶם: כֹּא
וְאָמַרְתָּ לְבִנְךָ עַבְדִּים הָיִינוּ לְפַרְעֹה
בְּמִצְרָיִם וַיֹּצִיאֵנוּ יְהוָה מִמִּצְרָיִם בְּיָד
חֲזָקָה: כִּב וַיֵּתֶן יְהוָה אוֹתוֹת וּמִפְתֹּיִם
גְּדֹלִים וְרָעִים אֶל בְּמִצְרָיִם בְּפַרְעֹה
וּבְכָל־בֵּיתוֹ לְעֵינֵינוּ: כִּג וְאוֹתָנוּ הוֹצִיא
מִשָּׁם לְמַעַן הֵבִיא אֹתָנוּ לְאֶתֶר לְנוֹ
אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם: כֹּד
וַיֹּצִיֵנוּ יְהוָה לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־הַחֻקִּים
הָאֵלֶּה לְיִרְאָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
לְטוֹב לְנוֹ כָּל־הַיָּמִים לְחַיֵּתָנוּ כְּהַיּוֹם
הַזֶּה: כֶּה וַיִּצְדָּקָה תְּהִיָּה־לָנוּ
כִּי־נִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־הַמִּצְוָה
הַזֹּאת לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵינוּ כָּאֲשֶׁר
צִוָּנוּ:

How do we recognize the Wise Son?

In learning about Pesach, the Wise Son notices, and asks about, three different types of mitzvos. They are: 1) *eidos* - those that remind us of the miracles that Hashem did for us, 2) *chukim* - those for which we cannot understand a reason, and 3) *mishpatim* - those that tell us how to act with other people.

What does the Torah say to answer him?

We answer his questions in depth by teaching him the reasons for, and halachos of, the Korban Pesach. An example of the advanced halachos we teach him are those that apply after eating the Korban Pesach.

#2 The Wicked Son - What does the Torah say about him? "What is this service to you?" To *you*, but not to *him*. Since he excluded himself from the group, he has denied a main belief in the Torah.

רָשָׁע מַה הוּא אוֹמֵר? מָה הָעֶבֶדָה
הַזֹּאת לָכֶם? לָכֶם וּלֹא לוֹ. וּלְפִי
שְׁהוּצִיא אֶת-עַצְמוֹ מִן הַכָּלל, כְּפֶר
בְּעֵקֶר.

Therefore, you should even blunt his teeth, and say to him: "It is because of this service that Hashem acted for me when I came out of Mitzrayim." For *me*, but not for *him*. Had he been there, he would not have been taken out.

וְאִף אֶתָּה הִקְהָה אֶת־שִׁנָּיו ,
וְאָמַרְלוּ: בְּעִבּוּר זֶה, עָשָׂה יי
לי, בִּצְאָתִי מִמִּצְרַיִם, לִי
וְלֹא־לוֹ. אֲלוֹ הָיָה שָׁם, לֹא הָיָה
נִגָּאֵל:

26 And it will come to pass if your children say to you, "**What is this service to you?**"

27 you shall say, "It is a Korban Pesach to Hashem, for He passed over the houses of the Bnei Yisrael in Mitzrayim when He smote the Mitzrim, and He saved our houses." And the people kneeled and prostrated themselves.

שמות פרק יב

כּו וְהָיָה כִּי־יֹאמְרוּ אֲלֵיכֶם בְּנֵיכֶם מָה
הָעֲבֹדָה הַזֹּאת לָכֶם: כִּז וְאָמַרְתֶּם
זִבְח־פֶּסַח הוּא לַיהוָה אֲשֶׁר פָּסַח
עַל־בְּתֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם בְּנִגְפוֹ
אֶת־מִצְרַיִם וְאֶת־בְּתֵינוּ הִצִּיל וַיִּקַּד
הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲווּ:

How do we recognize the Wicked Son?

The Wicked Son does not ask any questions. He just states his belief that we are not Hashem's special people.

What does the Torah say to answer him?

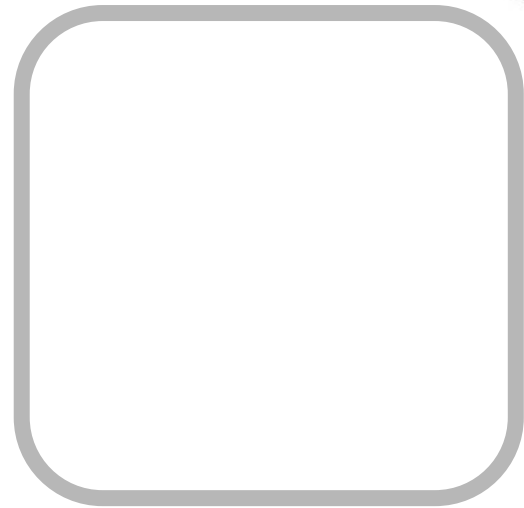
Since he did not ask a question, we do not give him an answer. But, we do strengthen our own belief that Hashem took us to be His special people so that it is not weakened by his bad attitude.

Do we do anything to show him his mistake?

Yes. In his presence, we state that Hashem took us out of Mitzrayim for the purpose of keeping the mitzvos and that those who did not serve Hashem were not taken out. Hopefully, this awareness will make him realize how truly dangerous his attitude is.

#3 The Simple Son - What does the Torah say about him? "What is this?" You will say to him: "With a strong hand, Hashem took us out of Mitzrayim, from the house of slavery."

תָּם מָה הוּא אוֹמֵר ? מָה
זֹאת ? וְאָמַרְתָּ אֵלָיו : בְּחֹזֶק
יָד הוֹצֵאָנוּ . ִּי מִמִּצְרַיִם
מִבֵּית עֲבָדִים :

14 And it will come to pass if your son asks you in the future, saying, "**What is this?**" you shall say to him, "With a mighty hand did Hashem take us out of Mitzrayim, out of the house of slavery.

15 And it came to pass when Pharaoh was too stubborn to let us out, Hashem killed every firstborn in the land of Mitzrayim, both the firstborn of man and the firstborn of animal. Therefore, I shecht [for a korban] all males that open the womb, and every firstborn of my sons I will redeem."

16 And it shall be for a sign upon your hand and for ornaments between your eyes, for with a mighty hand did Hashem take us out of Mitzrayim.

שמות פרק יג

יָד וְהָיָה כִּי־יִשְׁאַלְךָ בְּנֶךָ מָחָר לֵאמֹר
מִה־זֹּאת וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּחֹזֶק יָד
הוֹצֵאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם מִבֵּית
עֲבָדִים : טו וַיְהִי כִּי־הִקְשָׁה פַרְעֹה
לְשַׁלְּחָנוּ וַיַּהַרְג יְהוָה כָּל־בְּכוֹר
בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכֹר אָדָם
וְעַד־בְּכוֹר בְּהֵמָה עַל־כֵּן אֲנִי זֹכֵר
לַיהוָה כָּל־פֶּטֶר רֶחֶם הַזְּכָרִים
וְכָל־בְּכוֹר בְּנֵי אֶפְרָיִם : טז וְהָיָה
לְאוֹת עַל־יָדְךָ וּלְטוֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ
כִּי בְחֹזֶק יָד הוֹצֵאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם :

How do we recognize the Simple Son?

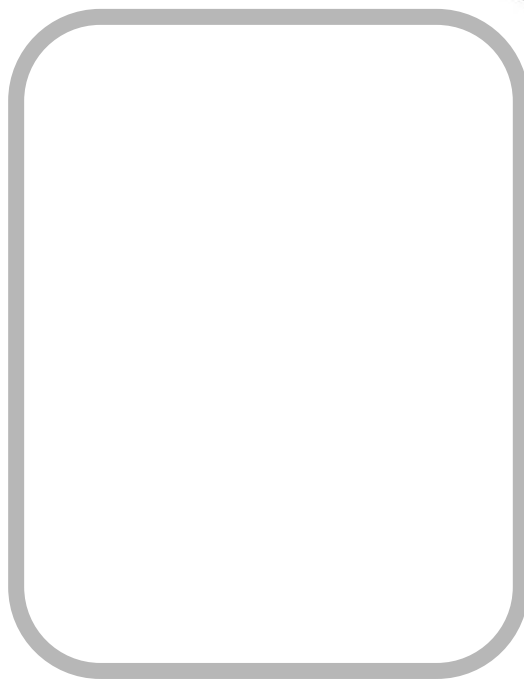
The Simple Son sees the special mitzvos being done on Pesach and asks "What is this?" because he wants to know, but is not wise enough to break down the mitzvos into separate categories.

What does the Torah say to answer him?

We tell him that we were slaves to Pharaoh in Mitzrayim and that Hashem took us out.

#4 As for the Son Who Does Not Know To Ask, you must open for him, as it says in the Torah: "You will tell your son on that day, saying, "It is because of this that Hashem acted for me when I came out of Mitzrayim."

וְשִׂאִינוּ יוֹדֵעַ לִשְׁאֹל, אֶת
פֶּתַח לוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִגַּדְתָּ
לְבִנְךָ, בְּיוֹם הַהוּא לֵאמֹר:
בְּעִבּוֹר זֶה עָשָׂה יי לִי, בְּצֵאתִי
מִמִּצְרַיִם:

8 And you shall tell your son on that day, saying, "Because of this, Hashem did [this] for me when I went out of Mitzrayim."

9 And it shall be to you as a sign upon your hand and as a remembrance between your eyes, in order that the law of Hashem shall be in your mouth, for with a mighty hand Hashem took you out of Mitzrayim.

10 And you shall keep this statute at its appointed time, from year to year.

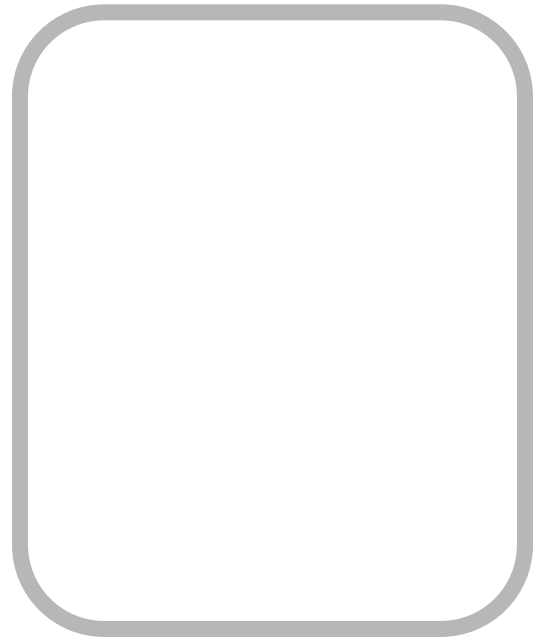
שמות פרק יג
ח וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בְּיוֹם הַהוּא לֵאמֹר
בְּעִבּוֹר זֶה עָשָׂה יְהוָה לִי בְצֵאתִי
מִמִּצְרַיִם: ט וְהָיָה לָךְ לְאוֹת עַל-יָדְךָ
וּלְזִכְרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹרַת
יְהוָה בְּפִיךָ כִּי בְיַד חֲזָקָה הוֹצֵאתָ
יְהוָה מִמִּצְרַיִם: יי וְשָׁמַרְתָּ אֶת-הַחֻקָּה
הַזֹּאת לְמוֹעֵד מִיָּמִים יְמִימָה:

How do we teach the Son Who Does Not Know To Ask?

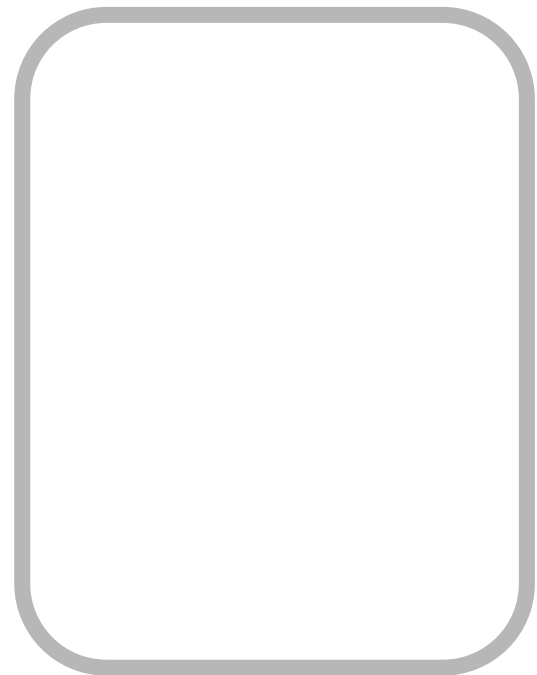
That depends on why he isn't asking. If he is so young that he can't find the right words to express his questions, then we talk to him and help him ask. But, If he is old enough to ask, but doesn't ask because he is not interested, then we must get him interested in learning before we can teach him.

Shemos 13:5 says to keep Pesach "in this month." Does that mean that the mitzvah to tell the story of Yetzias Mitzrayim can be done during the entire month of Nissan?

No. We learn from Shemos 13:8, which says to do this mitzvah "on that day," that it cannot be done until the day on which Yetzias Mitzrayim occurred - the 15th of the month.

Oh. So the mitzvah can be done during the daytime?

I'm afraid not. Shemos 13:8 also says it is "because of this." This teaches that it must be done while *this* - the matzah and maror - is in front of us, which is only at night.

One might think that the mitzvah to tell the story of Yetzias Mitzrayim begins at Rosh Chodesh Nissan. However, the Torah states: "on that day." "On that day" might be understood to mean while it still daytime. Therefore, the Torah states: "it is because of this." "It is because of this" can only mean while the matzah and maror are in front of you.

Now that I know how and when to do this mitzvah, can we start doing it?

Yes! We are now going to do the mitzvah d'Oraisa to tell the story of Hashem bringing us up from the depths of idolatry to the heights of serving Him!

Where is this story told in the Torah?

Let's start at the beginning, with Avraham, our father. This part of the story is found in sefer Yehoshua, 24:2-4...

יכול מראש חֶדֶשׁ, תִּלְמוּד
לוֹמַר - בַּיּוֹם הַהוּא. אִי בַּיּוֹם
הַהוּא, יְכוּל מִבְּעוֹד יוֹם.
תִּלְמוּד לוֹמַר - בְּעֶבְרָה זֶה.
בְּעֶבְרָה זֶה לֹא אֶמְרָתִי, אֶלָּא
בְּשַׁעֲהַ נְשִׁישׁ מִצָּה וּמְרוֹר
מִנְחִים לְפָנֶיךָ:

At first, our fathers were idol worshippers. But now, Hashem has brought us close to His service, as it says, "Yehoshua said to all the people, 'So said Hashem, God of Yisrael, "Your fathers, of old, lived on the other side of the river - Terach, the father of Avram and the father of Nachor - and they served other gods. I took your father, Avraham, from the other side of the river, and walked him through the entire land of Canaan. I gave him many children, and I gave him Yitzchak. I gave Yitzchak, Yaakov and Esav, and I gave Har Seir to Esav and his children, but I brought Yaakov and his children down to Mitzrayim.'"

מִתְחִלָּה עֹבְדֵי עֲבֹדָה זָרָה הָיוּ
אֲבוֹתֵינוּ. וְעַכְשָׁיו קִרְבָּנוּ הַמָּקוֹם
לְעֲבֹדָתוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר: וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ
אֶל-כָּל-הָעָם. כֹּה אָמַר יי אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל, בָּעֵבֶר הַנָּהָר יָשְׁבוּ אֲבוֹתֵיכֶם
מֵעוֹלָם, תֵּרַח אָבִי אֲבִרָהָם וְאָבִי
נָחוֹר. וַיַּעֲבֹדוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים: וְאָקַח
אֶת-אֲבִיכֶם אֶת-אַבְרָהָם מֵעֵבֶר
הַנָּהָר, וְאוֹלַךְ אוֹתוֹ בְּכָל-אֶרֶץ כְּנָעַן.
וְאַרְבֶּה אֶת-זֶרְעוֹ, וְאֶתָּן לוֹ אֶת-יִצְחָק:
וְאֶתָּן לְיִצְחָק אֶת-יַעֲקֹב וְאֶת-עֵשָׂו.
וְאֶתָּן לְעֵשָׂו אֶת-הָר שֵׁעִיר, לְרֶשֶׁת
אוֹתוֹ. וַיַּעֲקֹב וּבְנָיו יָרְדוּ מִצְרָיִם:

Why did Hashem bring Yaakov and his family down to Mitzrayim?

This was part of Hashem's plan. Hashem promised Avraham, in the Bris Bein Ha'bisorim, that his children will be strangers in a foreign land, enslaved and tortured, for 400 years.

Were the Bnei Yisroel really enslaved and tortured for 400 years?!

Baruch Hashem, no. Hashem began counting the 400 years from the birth of Yitzchok, which was 190 years before we went down to Mitzrayim. The Bnei Yisroel were in Mitzrayim for 210 years, enslaved and tortured for the last 86 of those years.

I can't believe the Mitzriyim got away with being so cruel to Hashem's special children!

They didn't. Hashem promised He would punish them for what they did to us, and take away their wealth, and give it to us when the time would come for us to leave.

Blessed is the One Who keeps His promise to Yisrael; blessed is He. For Hakadosh Baruch Hu calculated the end [of the 400 years] in order to do that which He said to Avraham, our father, in the Bris Bein Habisorim, as it says, "He said to Avram, 'You will surely know that your children will be strangers in a land that is not theirs; they will enslave them and make them suffer for 400 years. But the nation that they serve, I will judge, and afterward, they will go out with great wealth.'"

בְּרוּךְ שׁוֹמֵר הַבְּטָחָתוֹ לְיִשְׂרָאֵל,
בְּרוּךְ הוּא. שֶׁהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
חָשַׁב אֶת־הַקֶּץ, לַעֲשׂוֹת כָּמָה
נִשְׁאַמֵּר לְאַבְרָהָם אָבִינוּ בְּבְרִית בֵּין
הַבְּתָרִים, שֶׁנֶּאֱמָר: וַיֹּאמֶר לְאַבְרָם
יָדַע תֵּדַע, כִּי־גֵר יִהְיֶה זְרַעְךָ, בְּאֶרֶץ
לֹא לָהֶם, וְעַבְדִּים וְעָנּוּ אֹתָם אַרְבַּע
מֵאוֹת שָׁנָה: וְגַם אֶת־הַגּוֹי אֲשֶׁר
יַעֲבֹדוּ דָן אֲנִכִּי. וְאַחֲרֵי כֵן יֵצְאוּ,
בְּרֶכֶשׁ גָּדוֹל:

86 years of torture?! Ouch! How did we survive that?

The same way we have survived being treated badly by our enemies in every generation - with the trust that Hashem loves us, and does only that which is best for us, and that, in the end, He will save us from them.

The matzos are covered and the cups are lifted while this paragraph is said.

That promise has stood by our fathers and us. Not just one has stood against us to annihilate us. But in every generation, they stand against us to annihilate us and Hakadosh Baruch Hu saves us from their hands.

וְהִיא שְׁעֵמֶדָה לְאַבוֹתֵינוּ וְלָנוּ.
שְׁלֹא אֶחָד בְּלֶבֶד, עָמַד עָלֵינוּ
לְכַלּוֹתֵנוּ. אֲלֹא שְׁבָכַל דּוֹר וָדוֹר,
עוֹמְדִים עָלֵינוּ לְכַלּוֹתֵנוּ. וְהַקְדוֹשׁ
בְּרוּךְ הוּא מְצִילֵנוּ מִיָּדָם:

44 But despite all this, while they are in the land of their enemies, I will not despise them nor will I reject them to annihilate them, thereby breaking My agreement that is with them, for I am Hashem, their God.

45 I will remember for them the agreement [made with] the ancestors, whom I took out from the land of Mitzrayim before the eyes of the nations, to be a God to them. I am Hashem.

וּיקרא פרק כו
מִדּוֹ וְאֶפֶס גַּם-זֹאת בְּהִיּוֹתָם בְּאֶרֶץ
אֲבִיבָהֶם לֹא-מֵאַסְתִּים וְלֹא-גָעַלְתִּים
לְכַלּוֹתָם לְהַפֵּר בְּרִיתִי אִתָּם כִּי אֲנִי
יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם: מִה וְזָכַרְתִּי לָהֶם
בְּרִית רְאשִׁימִים אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי-אֹתָם
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְעֵינֵי הַגּוֹיִם לְהִיּוֹת
לָהֶם לֵאלֹהִים אֲנִי יְהוָה:

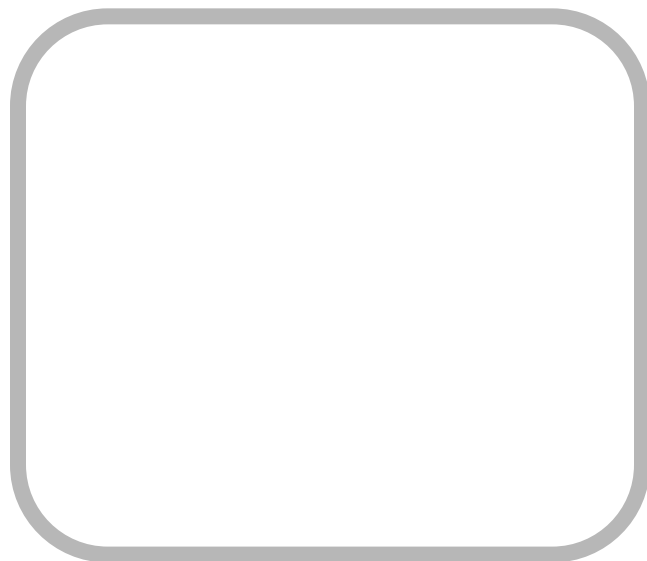

Was Pharaoh the worst enemy our nation has ever known?

Actually, Lavan was worse. Pharaoh decreed the death of the boys, but Lavan wanted to kill the girls as well. We learn this from the Torah's use of the stronger word, *oveid* (destroy) when discussing Lavan.

Go out and learn what Lavan the Arami wanted to do to Yaakov, our father; for Pharaoh decreed just against the males, but Lavan wanted to uproot everything, as it says:

צָא וְלִמַּד, מֶה בִּקֵּשׁ לָבָן הָאַרְמִי
לַעֲשׂוֹת לַיַּעֲקֹב אָבִינוּ. שְׁפָרְעָה
לֹא גָזַר אֲלָא עַל הַזָּכָרִים, וּלְבָן
בִּקֵּשׁ לַעֲקֹר אֶת־הַכֹּל, שְׁנֵאמַר :

דברים כ"ו, ה'

An Arami was destroying my father

אַרְמִי אֲבָד אָבִי,

And he went down to Mitzrayim

וַיֵּרֶד מִצְרַיִם,

And he lived there,

וַיֵּגֶר שָׁם

Few in number,

בְּמִתֵּי מֶעֶט.

And he became, there, a nation,

וַיְהִי שָׁם לְגוֹי

Great, mighty,

גָּדוֹל, עָצוּם

And many.

וְרַב:

He went down to Mitzrayim - forced by Hashem.

The word *va'yeired* (instead of *hurad*) means that Yaakov went down to Mitzrayim by his own choice. Is that correct?

You are right in the sense that Hashem arranged an honorable way for Yaakov to go down, carried by his children, not dragged away in chains. But, since he had no option not to go, in that sense, he was forced.

He lived there as a stranger - This teaches that our father, Yaakov, did not go down to live permanently in Mitzrayim, but to stay there temporarily, for it says: "And they said to Pharaoh, 'We have come to visit, as there is no pasture for your servants' sheep, because the famine is harsh in the Land of Canaan. And now, your servants will live in the land of Goshen, please.'"

The shores, "*GUR*," can refer to living somewhere temporarily, or permanently. Which does it mean here?

וַיֵּרֵד מִצְרַיִם - אָנוּס עַל פִּי הַדְּבַר.

וַיֵּגֶר שָׁם - מְלִמֵּד שֶׁלֹּא יָרַד יַעֲקֹב אֲבִינוּ לְהִשְׁתַּקֵּעַ בְּמִצְרַיִם, אֶלָּא לְגוּר שָׁם, שְׁנֵאמַר: וַיֹּאמְרוּ אֶל-פַּרְעֹה, לְגוּר בְּאֶרֶץ בְּאֵנוּ, כִּי אֵין מְרֻעָה לְצֹאן אֲשֶׁר לַעֲבָדֶיךָ, כִּי כָבֵד הָרָעַב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן. וְעַתָּה, יֵשְׁבוּ-נָא עַבְדֶּיךָ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן:

In Bereishis 47:4, Yaakov's children tell Pharaoh that the famine is the reason for their coming to Mitzrayim. This makes it clear that their intention was to stay in Mitzrayim only temporarily.

Few in number - As it says: "With seventy souls, our fathers went down to Mitzrayim. And now, Hashem, our God, has made you as many as the stars of the heaven.

There are 15 million Jews in the world today, boruch Hashem. How many were there then?

There were a total of just 70 "Jews" when Yaakov went down to Mitzrayim.

There, he became a nation - Teach that the Jews were distinct there.

Did the Bnei Yisroel look and act like the Egyptians during their stay there?

No. The extra word, *sham*, teaches that even there, among the Egyptians, they were their own, separate nation.

בְּמֵתֵי מֵעוֹט - כָּמָה שְׁנָאֵמַר :
בְּשִׁבְעִים נֶפֶשׁ, יָרְדוּ אֲבוֹתֶיךָ
מִצְרָיִמָּה. וְעַתָּה, שָׂמָךְ !!
אֱלֹהֶיךָ, כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לְרֹב.

וַיְהִי שָׁם לְגוֹי - מְלֵאֲד שְׁהִיּוּ
יִשְׂרָאֵל מְצִינִים שָׁם:

Great, strong - as it says: "The Bnei Yisroel were fruitful, they swarmed, they became many, they became extremely, extremely strong, and the land was filled with them."

גָּדוֹל עָצוּם - כָּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׁרְצוּ, וַיִּרְבוּ וַיַּעֲצְמוּ, בְּמָאד מָאד, וַתִּמְלֵא הָאָרֶץ אֹתָם:

In what way were the Bnei Yisroel "great" and "strong" there?

"Great" means there were a lot of them, and "strong" means they were physically strong. These words are used similarly in Shemos 1:7.

And multiplying - as it says: "I made you many, like the plants of the field; you increased and grew big; you became old enough to wear jewelry of outstanding beauty, your body formed, and your hair grown; but you were spiritually naked and bare." "I passed over you, and saw you wallowing in your blood. I said to you, 'In your blood, live! In your blood live!'"

וְרַב - כָּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: וַרְבֵּה כְּצֶמַח הַשָּׂדֶה נִתְתִּיךָ, וַתִּרְבִּי, וַתִּגְדְּלִי, וַתִּבְאִי בַעֲדֵי עַדִּיּים: שָׂדִים נִכְנוּ, וּשְׁעֶרְךָ צִמַּח, וְאַתָּה עֵרֹם וְעֵרְיָה: וְאַעֲבֹר עָלֶיךָ וְאֶרְאֶךָ מִתְבּוֹסֶסֶת בְּדַמֶּיךָ וְאָמַר לְךָ בְּדַמֶּיךָ חַיִּי וְאָמַר לְךָ בְּדַמֶּיךָ חַיִּי.

Since the word "gadol" means that there were many Jews, the word "rav" must mean something else.

You are correct. "Rav," here, means that many babies were born at a time. We find "rav" used this way in Yechezkel 16:7, where it says that we increased like plants - many at a time.

What does the end of Yechezkel 16:7 have to do with our topic?

Nothing. But, when quoting a pasuk, it must be quoted until its end.

Why does the Haggadah also quote Yechezkel 16:6?

Since 16:7 ends with the fact that, at that time, we did not deserve to be saved, 16:6 is quoted to explain how we did earn being saved - with the mitzvos of Korban Pesach and bris milah.

דברים כ"ו, ו'	
The Mitzrim made us evil,	וַיַּרְעוּ אֶתְנוּ הַמִּצְרִים
they made us suffer,	וַיַּעֲבֹדוּנוּ.
and they placed on us hard work.	וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ עֲבֹדָה קָשָׁה:

The Mitzrim made us evil - as it says: "Get ready, we will act wisely with it lest it become many and, when a war will happen, it will be added to our enemies, war against us, and go up from the land."

What does the first pasuk, which says that the Jewish people grew great and strong, have to do with this pasuk, which says that the Egyptians treated us badly?

The Egyptians were afraid that their enemies would wage war against them and that the Jews, who were growing stronger by the day, would fight on their enemies' side. They treated us badly to stop us from growing.

They made us suffer - as it says: "They placed taskmasters over it, in order to make it suffer with their burdens; they built storage cities for Pharaoh, Pison and Ramses.

The Egyptians made us work for them, and appointed taskmasters to oversee our work. What is so bad about that?

Pharaoh did not appoint taskmasters to make us work our best. Their real purpose was just to hurt us as much as possible.

וַיַּרְעוּ אֶתְנוּ הַמִּצְרִים - בָּמָה
שֶׁנֶּאֱמַר: הָבָה נִתְחַכְמָה לוֹ.
פִּן־יִרְבֶּה, וְהָיָה כִּי־תִקְרָאנָה
מִלְחָמָה, וְנוֹסֶף גַּם הוּא
עַל־שִׁנְאֵינוּ, וְנִלְחַם־בָּנוּ וְעָלָה
מִן־הָאָרֶץ:

וַיַּעֲנוּנוּ - בָּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: וַיָּשִׂימוּ
עָלָיו שָׂרֵי מִסִּים, לְמַעַן עֲנֹתוֹ
בְּסִבְלָתָם: וַיִּבְנוּ עָרֵי מִסְכָּנוֹת
לְפָרְעָה, אֶת פֶּתֶם וְאֶת רַעַמְסֵס:

They placed on us hard work - as it says: "Mitzrayim made the Bnei Yisroel serve with crushing harshness.

We must have needed a lot of rest to recover after being hurt so badly.

Rest?! We were forced to do work that would have crushed even strong, healthy men.

וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ עֲבֹדָה קָשָׁה - כָּמָּה
שָׁנָאֹמֶר: וַיַּעֲבֹדוּ מִצְרַיִם אֶת־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל בְּכָפֹר:

דברים כ"ו ז	
We cried out to Hashem, God of our fathers.	וַנִּצְעַק אֶל־יְיָ אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ,
Hashem heard our voice,	וַיִּשְׁמַע יְיָ אֶת־קֹלנוּ,
and He saw our suffering	וַיֵּרָא אֶת־עֲנִינוּ,
and our hard work	וְאֶת־עֲמָלנוּ,
and our pressure.	וְאֶת לִחְצָנוּ:

We cried out to Hashem, God of our fathers - as it says: "It was, in those many days, the king of Mitzrayim died and the Bnei Yisroel sighed from the slavery and they cried out; their cry went up to Hashem from the slavery.

וַנִּצְעַק אֶל־יְיָ אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ - כָּמָּה
שָׁנָאֹמֶר: וַיְהִי בַיָּמִים הָרַבִּים
הָהֵם, וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם, וַיָּאָנְחוּ
בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מִן־הָעֲבֹדָה וַיִּזְעֻקוּ.
וַתַּעַל שְׁוַעְתָּם אֶל־הָאֱלֹהִים
מִן־הָעֲבֹדָה:

Oy! I feel like crying just thinking about what they went through.

You are fortunate to be able to cry when you need to. In Mitzrayim, however, we were afraid to cry. It wasn't until one Pharaoh died, and they pretended to cry over his death, that they were able to let out all of their pent up pain.

Hashem heard our voice - as it says: "Hashem heard their cries, and Hashem remembered His agreement with Avraham, with Yitzchok, and with Yaakov.

וַיִּשְׁמַע ִי אֶת־קוֹלֵנוּ - כְּמָה
שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים
אֶת־נַאֲקָתָם, וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת
בְּרִיתוֹ, אֶת־אַבְרָהָם, אֶת־יִצְחָק,
וְאֶת־יַעֲקֹב:

Why does the pasuk say that "*Hashem* heard our voice?" Didn't everyone hear it?

This means that Hashem accepted our tefilos and started the process that would lead to our being saved.

He saw our suffering - This refers to the separation of husbands and wives, as it says: "Hashem saw the Bnei Yisroel, and Hashem knew.

וַיֵּרָא אֶת־עֲנִיָּנוּ - זוֹ פְּרִישׁוֹת דָּרָךְ
אָרֶץ. כָּמָה שָׁנְאָמֶר :וַיֵּרָא
אֱלֹהִים אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּדַּע
אֱלֹהִים:

Why does the pasuk say that Hashem "saw our suffering?" Didn't everyone see it?

This refers to suffering that only Hashem could see. Husbands and wives were not allowed to live privately together.

And our slavery - these are the children, as it says: "Every son that is born, throw him into the river, but every daughter, let live.

וְאֶת־עַמָּלָנוּ - אֵלֹו הַבָּנִים. כָּמָה
שָׁנְאָמֶר :כָּל הַבֵּן הַיְּלֹוּד הַיָּאֲרָה
תִּשְׁלִיכֶהוּ, וְכָל־הַבִּת תַּחְיֶיוּ:

The word "*amoleinu*" refers to efforts that one makes to benefit himself, but that turn out to be worthless. To what does it refer here?

It refers to having children. Parents had babies but Pharaoh killed the boys and even planned on taking the girls for himself.

And our pressure - this is the tight living spaces, as it says: "I have also seen the pressure with which Mitzrayim is pressuring them."

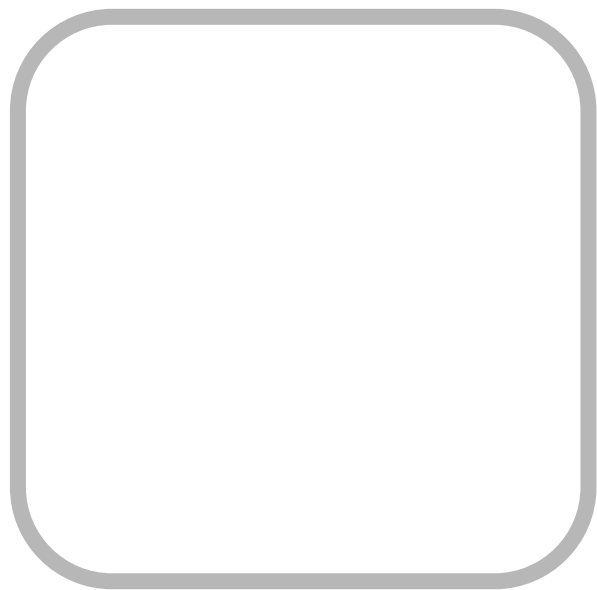
וְאֶת לַחֲצֵינוּ - זֶה הַדָּחֶק. כִּמָּה
שָׁנְאָמֵר: וְגַם רָאִיתִי אֶת־הַלָּחֶץ,
אֲשֶׁר מִצְרַיִם לֹחֲצִים אֹתָם:

The word "*lachatzeinu*" can mean either 1) not having what you need, or 2) being pressed into a tight space. Which does it mean here?

We were not missing basic necessities such as "fish... cucumbers, melons, leeks, onions, and garlic." (Bamidbar 11:5) But, we were made to live in cramped living spaces. This is also the meaning of *lachatz* in Shemos 3:9.

דברים כ"ו, ח	
Hashem took us out from Mitzrayim	וַיּוֹצֵאֵנוּ יְיָ מִמִּצְרַיִם,
with a strong hand,	בְּיָד חֲזָקָה,
and with an outstretched arm,	וּבִזְרֹעַ נְטוּיָה,
and with great awesomeness,	וּבְמָרָא גָדוֹל
and with signs,	וּבְאֹתוֹת
and with miracles.	וּבְמוֹפְתִים:

Hashem took us out of Mitzrayim - not through a malach, not through a saraph, and not through a messenger, rather, Hakadosh Baruch Hu, in His glory, Himself, as it says: "I will pass through the Land of Mitzrayim on this night, I will strike every firstborn in the Land of Mitzrayim, from man until animal, and against all of the gods of Mitzrayim, I will execute judgement - I am Hashem."

Hashem often sends *malachim* to do jobs for Him. Did He send a malach to take us out of Mitzrayim?

Although Hashem does regularly use *malachim* as His messengers, when the time came to save us, He did it Himself because of His great love for us.

"I will pass through the Land of Mitzrayim." I, and not a malach. "I will strike every firstborn in the Land of Mitzrayim." I, and not a saraph. "I will execute judgement." I, and not a messenger. "I am Hashem." I am He, and no other.

וַיֹּצֵאנוּ יְיָ מִמִּצְרַיִם - לֹא עַל־יְדֵי מַלְאָךְ, וְלֹא עַל־יְדֵי שָׂרָף. וְלֹא עַל־יְדֵי שְׁלִיחַ. אֲלָא הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּכְבוֹדוֹ וּבַעֲצָמוֹ. שְׁנֵאמַר: וְעָבַרְתִּי בָאָרֶץ מִצְרַיִם בַּלֵּילָה הַזֶּה, וְהִכֵּיתִי כָל־בְּכוֹר בָּאָרֶץ מִצְרַיִם, מֵאָדָם וְעַד בְּהֵמָה, וּבְכָל־אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי יְיָ :

"וְעָבַרְתִּי בָאָרֶץ־מִצְרַיִם בַּלֵּילָה הַזֶּה," אֲנִי וְלֹא מַלְאָךְ. וְהִכֵּיתִי כָל בְּכוֹר בָּאָרֶץ־מִצְרַיִם, "אֲנִי וְלֹא שָׂרָף. וּבְכָל־אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים "אֲנִי וְלֹא הַשְּׁלִיחַ". אֲנִי יְיָ, "אֲנִי הוּא וְלֹא אֲחֵר:

How do we know this?

In Shemos 12:12, Hashem says “I” four extra times in regard to punishing the Egyptians. Each of these extra “I”s excludes one type of helper that Hashem could have used. We learn, therefore, that we were saved by Hashem, Himself.

With a strong hand - This is the makkah of Dever, as it says: “Behold, the hand of Hashem will be upon your property that you have in the fields, on the horses, on the donkeys, on the camels, on the cattle, and on the sheep, an extremely harsh disease.

בִּיד חֲזָקָה   זוּ הַדֵּבֶר. כִּמָּה
שֶׁנֶּאֱמָר: הִנֵּה יַד־יְיָ הוֹיָה, בְּמִקְנֶךָ
אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה, בַּסּוּסִים בַּחֲמֹרִים
בַּגְּמִלִים בַּבָּקָר וּבַצֹּאן, דֵּבֶר כָּבֵד
מְאֹד:

Hashem punished the Mitzrim with a “strong hand” – the hand represents control. What did Hashem do to show His control?

Of all the makkos, Dever is a symbol of Hashem’s control more than any other, because it was not just the fifth makkah; it also occurred together with every other makkah.

With an outstretched arm - this is the sword, as it says: "His sword was drawn, in His hand, outstretched over Yerushalayim."

Hashem punished the Mitzriyim with "an outstretched arm" – outstretched means apparent, for everyone to see. What does this refer to?

The "sword" that Hashem used for Makkas Bechoros was the clearest sign of His strength.

וּבְזָרַע נְטוּיָה - זוֹ הַחֶרֶב. כָּמָה
שֶׁנֶּאֱמַר: וַחֲרַבוּ שְׁלוֹפָה בְּיָדוֹ,
נְטוּיָה עַל־יְרוּשָׁלַיִם:

With great awesomeness - this is Hashem revealing Himself, as it says: "Has a god proven itself by coming to take for it a nation from within a nation, with proofs of might, with miracles, with war, with a strong hand, with an outstretched arm, and with great awesomeness, like all that Hashem your God, did for you in Mitzrayim, before your eyes?"

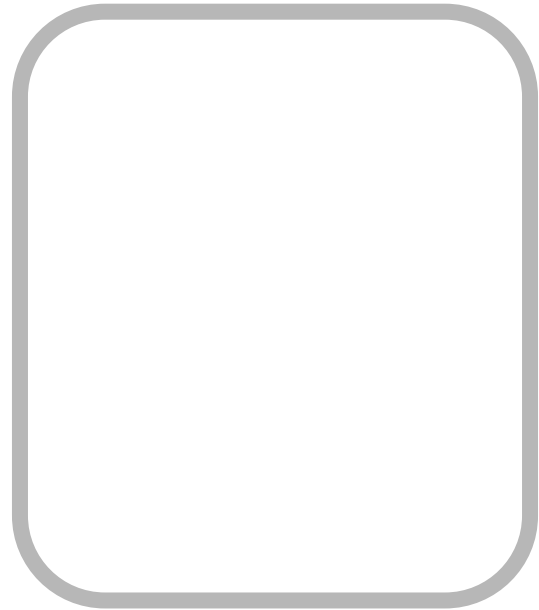
Hashem punished the Mitzriyim with "great awesomeness." But, why did He have to? Couldn't He have just put them to sleep, and let us escape?

וּבְמוֹרָא גָדוֹל - זֶה גְּלוּי שְׂכִינָה.
כָּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: אוֹ הַנִּסֵּה
אֱלֹהִים, לָבוֹא לְקַחַת לוֹ גּוֹי
מִקֶּרֶב גּוֹי, בְּמַסַּת בְּאֶתֶת
וּבְמוֹפְתִים וּבְמִלְחָמָה, וּבִיד
חֲזָקָה וּבְזָרַע נְטוּיָה, וּבְמוֹרָאִים
גְּדֹלִים. כָּכָל אֲשֶׁר־עָשָׂה לָכֶם !!
אֱלֹהֵיכֶם בְּמִצְרַיִם, לְעֵינֵיכֶם:

Had the point been for us to escape, then yes. But remember, Hashem is the One Who put us into Mitzrayim in the first place. The point was not to escape but for us to learn that Hashem controls the whole world, and that we must serve only Him. By performing all of the makkos, Hashem not only took the Jews out of Mitzrayim - *He took Mitzrayim out of the Jews.*

With signs - this is the staff, as it says: "And this staff, you will take in your hand with which you will do the signs."

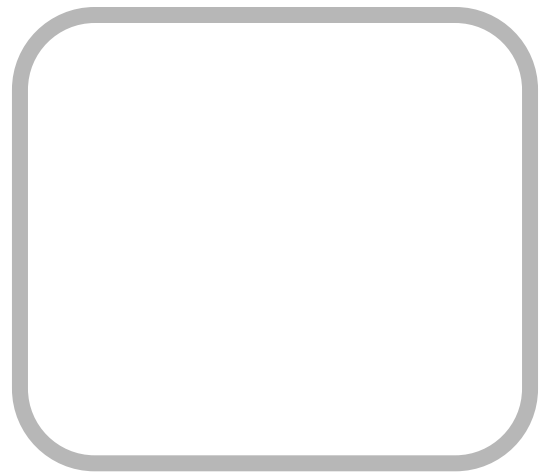
וּבִּאֲתוֹת -זֶה הַמֶּטֶה, כְּמָה
שֶׁנֶּאֱמַר: וְאֵת הַמֶּטֶה הַזֶּה
תִּקַּח בְּיָדְךָ. אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה-בּוֹ
אֶת-הָאֲתוֹת:

"*Osos*" means: signs that teach us something. What does it refer to here?

It can't refer to the makkos themselves, because two of the makkos were already hinted to in this pasuk. Rather, "*osos*," here, refers to Moshe Rabbeinu's staff, with which he performed all of the signs.

A drop of wine is taken from the cup when saying each of the three miracles at the end of this paragraph.

And with miracles - this is the blood, as it says: "I have made miracles in the heavens and in the earth, *blood, *fire, and *pillars of smoke"

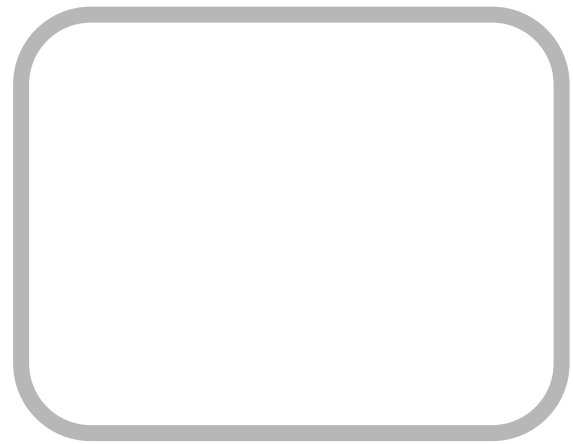
וּבְמוֹפְתִים - זֶה הַדָּם. כְּמָה
שֶׁנֶּאֱמַר: וְנִתְּתִי מוֹפְתִים,
בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ. *דָּם. *וָאֵשׁ.
*וְתִמְרוֹת עָשָׁן:

"*Mofsim*" are miracles. Which miracles do we mean here?

Yoel 3:3 uses the word, "*mofsim*," and lists three miracles, blood, fire, and pillars of smoke. Of those, only blood was a miracle in Mitzrayim. So, that must be what it means here.

In explaining Devarim 26:8, we said that 1) "*yad*" (hand) refers to Dever, 2) "*nituyah*" (outstretched) to the sword of Makkas Bechoros, 3) "*morah*" (awesomeness) to Hashem making His power known to us, 4) "*os*" (sign) to Moshe's staff, and 5) "*mofeis*" (miracle) to blood. But, we did not explain why the pasuk says 1) "*yad chazaka*," 2) "*ziroah nituyah*," 3) "*morah gadol*," and the plural forms of 4) "*os*" and 5) "*mofeis*."

You are absolutely correct. In other words, each of these phrases either has two words instead of one, or is in the plural form instead of the singular. These five instances of "two instead of one" hint to the number ten ($5 \times 2 = 10$), and specifically, to the ten makkos. They are: 1) **Blood**, 2) **Frogs**, 3) **Lice**, 4) **Wild Animals**, 5) **Sickness**, 6) **Boils**, 7) **Fiery Hail**, 8) **Locusts**, 9) **Darkness**, and 10) **Striking of the Firstborn**.

*A drop of wine is taken from the cup when saying each of the ten makkos
and Rabbi Yehuda's three groups.*

דָּבָר אַחֵר. בִּיד חֲזָקָה -שְׁתֵּימָּם. וּבִזְרֹעַ נְטוּיָה -שְׁתֵּימָּם. וּבְמוֹרָא גָדוֹל -
שְׁתֵּימָּם. וּבְאֵתוֹת -שְׁתֵּימָּם. וּבְמִפְתֵּימָּם -שְׁתֵּימָּם. אֵלּוּ עֶשֶׂר מִכּוֹת שֶׁהֵבִיא
הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל־הַמִּצְרִים בְּמִצְרַיִם: וְאֵלּוּ הֵן: דָּם. צִפְרִידַּע. כְּנִים.
עֶרֹב. דָּבָר. שְׁחִין. בֶּרֶד. אֲרָבָה. חֲשָׁךְ. מִכַּת בְּכוֹרוֹת:

רַבִּי יְהוּדָה הָיָה נוֹתֵן בָּהֶם סְמָנִים: דָּצ"ךְ עַד"ש בְּאַח"ב:

כְּנִים	צִפְרִידַּע		דָּם
שְׁחִין	דָּבָר		עֶרֹב
מִכַּת בְּכוֹרוֹת	חֲשָׁךְ	אֲרָבָה	בֶּרֶד

The cups are refilled.

Wow! Ten makkos; Hashem is so powerful, and does so much for us!

And Hashem didn't stop at ten. According to Rabbi Yosi HaGlili, Hashem also made fifty makkos at the Yam Suf. He knows this since the expression, "finger of Hashem" is used to refer to the ten makkos in Mitzrayim, and the expression, "hand of Hashem," is used at the Yam Suf.

רְבִי יוֹסִי הַגָּלִילִי אוֹמֵר: מִנֵּין אֵתָּה אוֹמֵר שֶׁלְקוֹ הַמִּצְרִים בְּמִצְרַיִם עָשָׂר מִכּוֹת, וְעַל הַיָּם, לְקוֹ חֲמִשִּׁים מִכּוֹת? בְּמִצְרַיִם מָה הוּא אוֹמֵר: וַיֵּאמְרוּ הַחֲרֻטָּמִם אֶל־פִּרְעֹה, אֲצַבֵּעַ אֱלֹהִים הוּא. וְעַל הַיָּם מָה הוּא אוֹמֵר? וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת־הַיָּד הַגְּדֹלָה, אֲשֶׁר עָשָׂה: ֹּ בְּמִצְרַיִם, וַיֵּרְאוּ הָעָם אֶת־יְיָ. וַיֵּאמְרוּ בְּיָד וּבִמְשָׁה עָבְדוּ. כִּמָּה לְקוֹ בְּאֲצַבֵּעַ, עָשָׂר מִכּוֹת: אָמור מֵעַתָּה, בְּמִצְרַיִם לְקוֹ עָשָׂר מִכּוֹת, וְעַל־הַיָּם, לְקוֹ חֲמִשִּׁים מִכּוֹת:

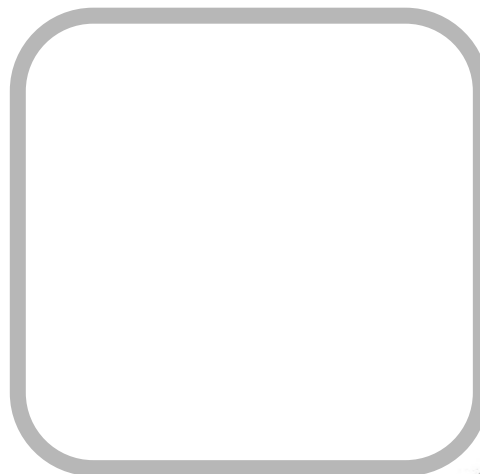
Rabbi Yosi HaGlili		
	10	Makkos in Mitzrayim - called "finger"
x	5	Fingers on a hand
=	50	Makkos at the Yam Suf - called "hand"

Wow! Ten makkos in Mitzrayim and fifty at the Yam Suf. Amazing!

And it gets better. Rabbi Eliezer and Rabbi Akiva teach that each makkah had several parts, each of which was like its own makkah. They know this from a pasuk in Tehillim (78:49) that talks about what Hashem did to Mitzrayim, and seems to use more words than necessary.

Oh? How many parts did each makkah have?

According to Rabbi Eliezer, there are four extra phrases in the pasuk. They are: 1) *evra*, 2) *va'zaam*, 3) *vi'tzarah*, and 4) *mishlachas malachei ra'im*. We learn from here that each makkah had four parts.

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: מִפֶּינָן שְׁפַל־מֶכָּה וּמֶכָּה שֶׁהֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
עַל הַמִּצְרִים בְּמִצְרַיִם, הֵיטָה שֶׁל אַרְבַּע מִכּוֹת? שֶׁנֶּאֱמַר: וַיִּשְׁלַח־בָּם
חֲרוֹן אַפּוֹ, עֲבָרָה וְזַעַם וְצָרָה. מִשְׁלַחַת מַלְאָכֵי רָעִים. עֲבָרָה -אַחַת.
וְזַעַם -שְׁתֵּיתִים. וְצָרָה -שְׁלֹשׁ. מִשְׁלַחַת מַלְאָכֵי רָעִים -אַרְבַּע: אָמַר
מַעֲתָה, בְּמִצְרַיִם לָקוּ אַרְבָּעִים מִכּוֹת, וְעַל הַיָּם לָקוּ מֵאֲתֵימִם מִכּוֹת:

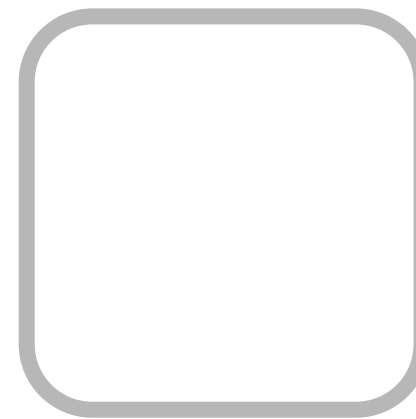
Rabbi Eliezer					
In Mitzrayim			At the Yam Suf		
	4	Parts to each makkah		4	Parts to each makkah
x	10	Makkos in Mitzrayim	x	50	Makkos at the Yam Suf
=	40	Ttl Makkos in Mitzrayim	=	200	Ttl Makkos at the Yam Suf

I noticed that Rabbi Eliezer does not learn anything from the words, "*charon appo*." Why is that?

Rabbi Eliezer holds that those words are not extra. But, Rabbi Akiva disagrees. According to him, those words are extra, and there are five extra phrases in the pasuk. He learns, therefore, that there were five (not four) parts to each makkah.

רבי עקיבא אומר: מניין שכל־מכה ומכה, שהביא הקדוש ברוך הוא על המצרים במצרים, היתה של חמש מכות? שנאמר: וישלחם חרון אפו, עברה וזעם וצרה. משלחת מלאכי רעים. חרון אפו - אחת. עברה - שתיים. וזעם - שלש. וצרה - ארבע. משלחת מלאכי רעים - חמש: אמור מעתה, במצרים לקו חמשים מכות, ועל הים לקו חמשים ומאתים מכות:

Rabbi Akiva					
In Mitzrayim			At the Yam Suf		
	5	Parts to each makkah		5	Parts to each makkah
x	10	Makkos in Mitzrayim	x	50	Makkos at the Yam Suf
=	50	Ttl Makkos in Mitzrayim	=	250	Ttl Makkos at the Yam Suf

Wow! Hashem does *so much* for us! How can we ever thank Him enough?

For each of the miracles that Hashem does for us, we must praise, thank, and serve Him to the greatest extent that we are able.

Do you mean that we need to thank Hashem for each miracle, *individually*? Can't we just group everything together and say, "Thank You for *everything*?"

Not if you want to truly appreciate Hashem's love for you. For that, you must spend time thinking about each act of kindness He does for you, one at a time. Try it and you will see what a difference it makes in the way you feel toward Hashem.

Had Hashem taken us out of Mitzrayim, but not punished the Mitzrim...

...We would praise, thank, and serve Hashem forever.

Had Hashem punished the Mitzrim, but not destroyed the Mitzri idols...

...We would praise, thank, and serve Hashem forever.

Had Hashem destroyed the Mitzri idols, but not killed the Mitzri firstborn...

...We would praise, thank, and serve Hashem forever.

Had Hashem killed the Mitzri firstborn, but not given us the Mitzriyim's money...

...We would praise, thank, and serve Hashem forever.

Had Hashem given us the Mitzriyim's money, but not split the sea for us...

...We would praise, thank, and serve Hashem forever.

Had Hashem split the sea for us, but not brought us through the sea on dry land...

...We would praise, thank, and serve Hashem forever.

בְּמָה מַעֲלֹת טוֹבוֹת
לְמָקוֹם עָלֵינוּ: אֱלֹהֵינוּ
הוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם, וְלֹא
עָשָׂה בָהֶם שְׁפָטִים,
דִּינֵנוּ: אֱלֹהֵינוּ עָשָׂה בָהֶם
שְׁפָטִים, וְלֹא עָשָׂה
בְּאֱלֹהֵיהֶם, דִּינֵנוּ: אֱלֹהֵינוּ
עָשָׂה בְּאֱלֹהֵיהֶם, וְלֹא
הָרַג אֶת בְּכוֹרֵיהֶם,
דִּינֵנוּ: אֱלֹהֵינוּ הָרַג אֶת
בְּכוֹרֵיהֶם, וְלֹא נָתַן לָנוּ
אֶת מְמוֹנָם, דִּינֵנוּ: אֱלֹהֵינוּ
נָתַן לָנוּ אֶת מְמוֹנָם,
וְלֹא קָרַע לָנוּ אֶת־הַיָּם,
דִּינֵנוּ: אֱלֹהֵינוּ קָרַע לָנוּ
אֶת־הַיָּם, וְלֹא הֶעֱבִירָנוּ
בְּתוֹכוֹ בְּחֶרֶבָה, דִּינֵנוּ:

Had Hashem brought us through the sea on dry land, but not drowned the Mitzriyim in the sea...

...We would praise, thank, and serve Hashem forever.

Had Hashem drowned the Mitzriyim in the sea, but not given us the cloud and water in the desert...

...We would praise, thank, and serve Hashem forever.

Had Hashem given us the cloud and water in the desert, but not given us mann in the desert...

...We would praise, thank, and serve Hashem forever.

Had Hashem given us mann in the desert, but not given us the Shabbos...

...We would praise, thank, and serve Hashem forever.

Had Hashem given us the Shabbos, but not brought us close to Har Sinai...

...We would praise, thank, and serve Hashem forever.

Had Hashem brought us close to Har Sinai, but not given us the Torah...

...We would praise, thank, and serve Hashem forever.

אֱלֹהֵי הָעֶבְרִיָּנוּ בְּתוֹכוֹ
בְּחֶרֶבָה, וְלֹא נִשְׁקַע
צָרֵינוּ בְּתוֹכוֹ, דִּינֵנוּ :
אֱלֹהֵי נִשְׁקַע צָרֵינוּ
בְּתוֹכוֹ, וְלֹא סִפֵּק
צָרָנוּ בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים
שָׁנָה, דִּינֵנוּ : אֱלֹהֵי סִפֵּק
צָרָנוּ בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים
שָׁנָה, וְלֹא הֶאֱכִילָנוּ
אֶת־הַמָּן, דִּינֵנוּ : אֱלֹהֵי
הֶאֱכִילָנוּ אֶת־הַמָּן, וְלֹא
נָתַן לָנוּ אֶת־הַשַּׁבָּת,
דִּינֵנוּ : אֱלֹהֵי נָתַן לָנוּ
אֶת־הַשַּׁבָּת, וְלֹא
קִרְבָנוּ לִפְנֵי הַר סִינִי,
דִּינֵנוּ : אֱלֹהֵי קִרְבָנוּ לִפְנֵי
הַר סִינִי, וְלֹא נָתַן לָנוּ
אֶת־הַתּוֹרָה, דִּינֵנוּ :

Had Hashem given us the Torah, but not brought us into Eretz Yisroel...

...We would praise, thank, and serve Hashem forever.

Had Hashem brought us into Eretz Yisroel, but not built the Beis Hamikdosh for us...

...We would praise, thank, and serve Hashem forever.

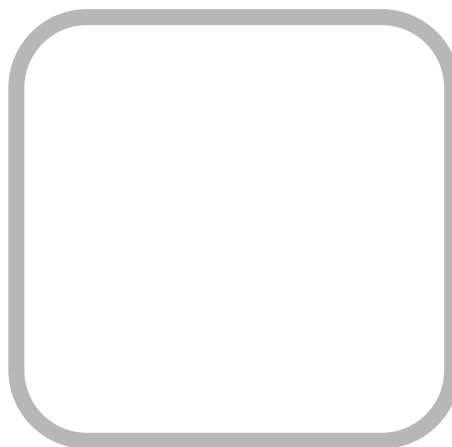

Now that Hashem has done, not one, but all of these acts of kindness for us, how can we ever begin to repay Him?

We can never repay Hashem for all that He does for us. But, we must praise, thank, and serve Him as much as we are able, with all our hearts, with every breath we take, and with all that Hashem gives us.

אלו נתן לנו
את־התורה,
ולא
הכניסנו לארץ ישראל,
דינו: אלו
הכניסנו
לארץ ישראל, ולא
בנה לנו את־בית
הבחיירה,
דינו:

על אחת כמה וכמה טובה כפולה ומכפלת למקום עלינו שהוציאנו
ממצרים ועשה בהם שפטים ועשה באלהיהם והרג את־בכוריהם ונתן
לנו את־ממוןם וקרע לנו את־הים והעבירנו בתוכו בחרבה ושקע
צרינו בתוכו וספק צרכנו במדבר ארבעים שנה והאכילנו את־המן
ונתן לנו את־השבת וקרבנו לפני הר סיני ונתן לנו את־התורה
והכניסנו לארץ ישראל ובנה לנו את־בית הבחיירה לכפר
על־כל־עונותינו.

I love Hashem so much! When can we do the mitzvos of matzah and maror??

Very soon. But first, we must understand the reasons for these mitzvos, and for Korban Pesach.

Rabban Gamliel would say: Anyone who has not explained these three things on Pesach has not fulfilled his obligation. They are: Pesach, Matzah, and Maror.

The Korban Pesach that our fathers ate in the time that the Beis Hamikdosh stood - what is the reason? It is because Hakadosh Baruch Hu skipped over the houses of our fathers, in Mitzrayim, as it says: "You will say, 'It is a skip-over meal, dedicated to Hashem, Who skipped over the houses of the Bnei Yisroel, in Mitzrayim, when He struck the Mitzrim, but saved our houses' The people bowed, and bowed down to the ground." (Shemos 12:27)

רַבֵּן גַּמְלִיאֵל הָיָה אוֹמֵר: כָּל שֶׁלֹּא
אָמַר שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים אֵלּוּ בַּפֶּסַח,
לֹא יֵצֵא יְדֵי חוּבָתוֹ, וְאֵלּוּ הֵן:
פֶּסַח. מַצָּה. וּמְרֹר:

פֶּסַח שֶׁהָיוּ אֲבוֹתֵינוּ אוֹכְלִים,
בְּזֶמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ הָיָה קַיָּם,
עַל שׁוּם מָה? עַל שׁוּם שֶׁפֶּסַח
הַקְדֹּשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל בְּתֵי
אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר:
וְאָמַרְתֶּם זֶבַח פֶּסַח הוּא לִי,
אֲשֶׁר פֶּסַח עַל בְּתֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל
בְּמִצְרַיִם, בְּנִגְפוֹ אֶת־מִצְרַיִם וְאֶת
בְּתֵינוּ הִצִּיל, וַיִּקַּד הָעָם
וַיִּשְׁתַּחֲווּ.

The middle matzah is lifted while the following paragraph is said.

This matzah that we are eating - what is the reason? It is because the dough of our fathers did not have time to become chametz before the King of the king of kings, Hakadosh Baruch Hu, was revealed to them, and redeemed them, as it says: "They baked the dough, that they had brought out from Mitzrayim, into matzah-cakes - that it was not chametz - because they were chased out of Mitzrayim, and did not have time to delay, and also did not make food for themselves.

מַצָּה זוֹ נִשְׁאָנוּ אוֹכְלִים, עַל שׁוּם
מָה? עַל שׁוּם שֶׁלֹּא הִסְפִּיק
בִּצְקָם שֶׁל אֲבוֹתֵינוּ לְהַחְמִיץ,
עַד שֶׁנִּגְלָה עֲלֵיהֶם מֶלֶךְ מַלְכֵי
הַמְּלָכִים, הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא,
וּגְאָלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: וַיֹּאפּוּ
אֶת־הַבֶּצֶק, אֲשֶׁר הוֹצִיאוּ
מִמִּצְרַיִם, עֵגֶת מִצּוֹת, כִּי לֹא
חָמֵץ: כִּי גָרְשׁוּ מִמִּצְרַיִם, וְלֹא
יָכְלוּ לְהִתְמַהֵמֶה, וְגַם צִדָּה לֹא
עָשׂוּ לָהֶם.

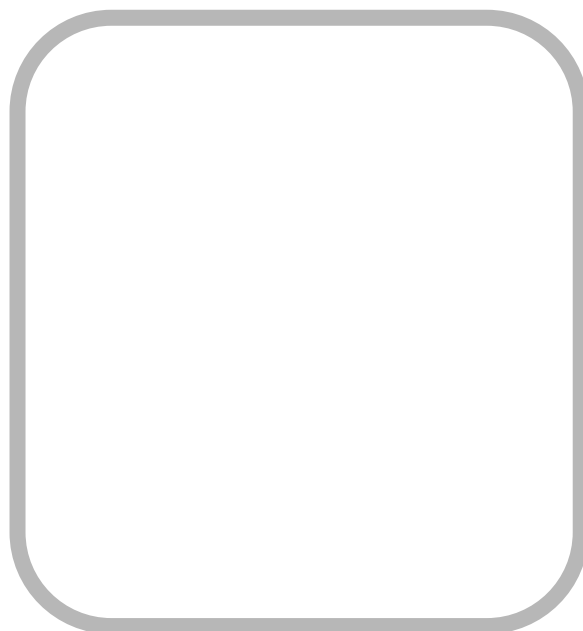
Why didn't our dough have time to rise?
Since we knew the night before that we
would be leaving the next day, we should
have had plenty of time.

You are right; we should have had
time to bake bread. But, Hashem
arranged that, somehow, we
didn't. We were forced to bake
matzah, which is made with
zrizus, as a symbol to the way we
were saved.

Why did Hashem need to save us with
zrizus?

We had sunk to the forty-ninth level of *tumah*. Had we stayed in Mitzrayim for even one more moment, it would have been impossible for us to ever become Hashem's special people. In fact, there were still 190 years of slavery out of the intended 400 remaining. In His love for us, Hashem quickly recalculated and saved us before it was too late.

The maror is lifted while the following paragraph is said.

This maror that we are eating - what is the reason? It is because the Mitzrim embittered the lives of our fathers in Mitzrayim, as it says: "They embittered their lives with harsh labor, with cement and bricks, and with all types of work in the field. All of the work that they made them do was with crushing harshness."

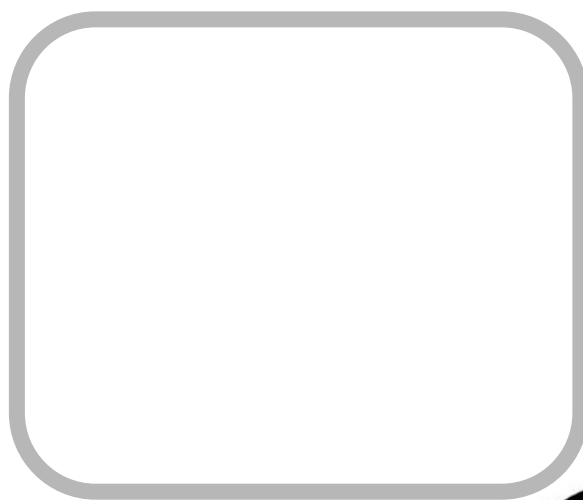
מָרוֹר זֶה נֶשְׁאָנוּ אוֹכְלִים, עַל שׁוֹם
מָה? עַל שׁוֹם שֶׁמָּרוּ הַמִּצְרִים
אֶת־חַיֵּי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר:
וַיִּמְרְרוּ אֶת־חַיֵּיהֶם בַּעֲבֹדָה קָשָׁה,
בַּחֲמֹר וּבִלְבָּנִים, וּבְכָל־עֲבֹדָה
בְּשָׂדֶה: אֵת כָּל־עֲבֹדָתָם, אֲשֶׁר עָבְדוּ
בָהֶם בְּפָרוֹן.

Why are you crying? Are you OK?

I feel like a slave. I am being whipped. I am so tired from working all day, and there is still so much more to do. The sun is so bright, blinding me, burning my skin. I feel dehydrated, hungry. I miss my parents, my brothers and sisters. I want to play with my friends. They don't let me do what I want. My cruel masters keep yelling at me to work harder even though I am already doing my best.

I see that you are really feeling the bitterness of our slavery. What about the joy of our salvation - can you feel that too?

I see Moshe and Aharon telling Pharaoh to let us go. Pharaoh is saying, "No, never!" Hashem is giving the Mitzriyim makkos. They are starting to believe in Hashem. Finally, after Makkas Bechoros, Pharaoh tells us to leave. We eat the Korban Pesach, matzah, and maror, ready to go. In the morning, Hashem leads us out of Mitzrayim. I am very happy and relieved. I am so very thankful to Hashem!

In every generation, a person is obligated to see himself as if he went out of Mitzrayim, as it says: "You will tell your son, on that day, saying, 'Because of this, Hashem did for me when I went out of Mitzrayim.'" Hakadosh Baruch Hu redeemed not only our fathers; but, we too were redeemed with them, as it says, "He took us out from there in order to bring us, to give us the land that He swore to our fathers.

בְּכָל־דּוֹר וָדוֹר חַיֵּב אָדָם לִרְאוֹת
אֶת־עַצְמוֹ כְּאִלּוּ הוּא יֹצֵא מִמִּצְרַיִם .
שְׁנֵאֲמַר :וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא
לֵאמֹר :בַּעֲבוּר זֶה עָשָׂה יי' לִי ,
בְּיָצְאִי מִמִּצְרַיִם .לֹא אֶת־אֲבוֹתֵינוּ
בַּלְבָּד ,גָּאֵל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא ,אֶלָּא
אִף אֹתֵנוּ .גָּאֵל עַמָּהֶם ,שְׁנֵאֲמַר :
וְאֹתֵנוּ .הוֹצִיא מִשָּׁם ,לְמַעַן הָבִיא
אֹתֵנוּ ,לְתֵת לָנוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם .

The matzos are covered and the cups are lifted while this paragraph is said.

It is very special that you feel that way. We must thank and praise Hashem for taking us from slavery to freedom,

Thank You, Hashem, for taking us out of Mitzrayim!

... and from worry to happiness,

Thank You, Hashem, for splitting the Yam Suf to save us from Pharaoh's army!

...and from mourning to yom tov,

Thank You, Hashem, for forgiving us for the sin of the Eigel Ha'zahav when You gave Moshe the second Luchos on Yom Kippur!

...and for taking us from a place of spiritual darkness to a place of great spiritual light,

Thank You, Hashem, for bringing us from the desert into Eretz Yisroel!

...and for taking us from being ruled by other nations to having the freedom to serve Him fully.

Thank You, Hashem, for giving our nation the ability to rule itself in the days of Dovid and Shlomo!

לְפִיכָךְ אֲנַחְנוּ
חַיִּים לְהוֹדוֹת,
לְהֵלֵל, לְשַׁבַּח,
לְפָאֵר, לְרוֹמֵם,
לְהַדִּיר, לְבָרוּךְ,
לְעֵלֶה וּלְקַלֵּס,
לְמִי שֶׁעָשָׂה
לְאַבוֹתֵינוּ וְלָנוּ
אֶת כָּל הַנִּסִּים
הָאֵלֵּינוּ. הוֹצִיאָנוּ
מֵעֲבָדוֹת לְחֵרוֹת,
מִיָּגוֹן לְשִׁמְחָה,
וּמֵאֲבֵל לְיוֹם
טוֹב, וּמֵאֲפֵלָה
לְאוֹר גָּדוֹל,
וּמִשְׁעָבוֹד
לְגֵאֻלָּה. וְנֹאמַר
לְפָנָיו שִׁירָה
חֲדָשָׁה. הִלְלוּיָהּ:

Some put down the kosos and uncover the matzos here.

Praise Hashem! Now and forever! From one end of the world to the other!

Now you are talking like a real servant of Hashem.

It is so obvious that Hashem runs the world. Why don't goyim see that?

It is much easier for us to see Hashem in our lives because of the way Hashem takes care of us, giving each Jew exactly what he needs. Hashem does not do that for goyim. To them, everything seems random.

Can you give me examples of how Hashem takes care of us?

A man can be so poor that, one day, he lives on the street and eats other people's garbage and, the next day, if it is good for him, he sits with the princes of his land, the same people who looked down on him the day before. Or, a woman can be told by her doctors that she will never give birth, but, when the time is right, Hashem makes her a joyous mother of children. - Praise Hashem!

הַלְלוּהָ. הַלְלוּ עַבְדֵי יי. הַלְלוּ.
אֶת-שֵׁם יי. יְהִי שֵׁם יי מְבָרָךְ
מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם: מִמְּזֶרֶח
שֶׁשֶׁשׁ עַד מְבֹאֵו. מְהֵלֵל שֵׁם
יי. רַם עַל-כָּל-גּוֹיִם יי. עַל
הַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ: מִי כִּי
אֱלֹהֵינוּ. הַמְגַבִּיהִי לְשַׁבֵּת:
הַמְשַׁפִּילִי לְרֹאוֹת בְּשָׁמַיִם
וּבְאָרֶץ: מְקִימִי מַעֲכָר דָּל.
מֵאֲשַׁפֵּת יָרִים אֲבִיוֹן:
לְהוֹשִׁיבִי עִם-נְדִיבִים. עִם
נְדִיבֵי עַמּוֹ: מוֹשִׁיבִי עֵקֶרֶת
הַבַּיִת אִם הַבָּנִים שְׂמִיחָה.
הַלְלוּהָ:

Why does Hashem take such special care of us?

We are special because of our relationship with Him: His Presence lives with us and we serve Him.

Does the whole world know that we are special?

When we act the way we are supposed to, not only do people know that we are special, all of nature knows it too.

In what way does nature acknowledge that we are special?

It does whatever we need it to do. Think of when the Yam Suf split, when the Yardein split in the days of Yehoshua, when the mountains and hills cooperated for the giving of the Torah, and when rocks gave water in the days of Moshe.

All of this is because of our relationship with Hashem?

Think of it this way: The world's Master, and the One Who gives it its energy, is our Hashem. The world is in awe of us!

בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, בֵּית
יַעֲקֹב מֵעַם לֵעַז: הִיְתָה יְהוּדָה
לְקִדְשׁוֹ. יִשְׂרָאֵל מִמְּשֻׁלוֹתָיו: הַיָּם
רָאָה וַיִּנָּס, הַיַּרְדֵּן יָסַב לְאַחֹר:
הַהָרִים רָקְדּוּ כְּאִילִים. גְּבָעוֹת
כְּבִנְיָצָאן: מִה־לֶּךָ הַיָּם כִּי תָנוּס.
הַיַּרְדֵּן תָּסַב לְאַחֹר: הַהָרִים
תָּרָקְדּוּ כְּאִילִים. גְּבָעוֹת כְּבִנְיָצָאן:
מִלִּפְנֵי אָדוֹן חוּלֵי אֶרֶץ. מִלִּפְנֵי
אֱלֹהֵי יַעֲקֹב: הִהֲפֹכִי הַצּוּר
אֲגַם־מַיִם. חֲלַמִּישׁ לִמְעִינוֹ־מַיִם.

- The matzos are covered and the cups are lifted while this bracha is said.
- While reclining to your left, drink, in two successive sips, more than half of the grape juice in your cup.

*Reciting the bracha, *Asher Gi'alanu*, is a mitzvah d'Rabanan.

*Reciting the bracha, *Ha'gafen*, is a mitzvah d'Rabanan.

*Drinking the Daled Kosos is a mitzvah d'Rabanan.

*Showing freedom by reclining is a mitzvah d'Rabanan.

Thank You, Hashem, for saving us and our fathers from Mitzrayim, and for giving us the ability to do the mitzvos of matzah and maror.

Please, Hashem, give us the ability to do the mitzvos of all the yomim tovim, and to see the building of the third Beis Hamikdosh, where we will bring korbanos, and to sing songs of thanks to You.

Thank You, Hashem, for saving the Jewish people!

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר
גָּאֲלָנוּ וְגָאֵל אֶת־אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם, וְהִגִּיעָנוּ
לְלֵילָה הַזֶּה, לֶאֱכֹל־בּו מַצָּה וּמָרֹר. בֵּן יי,
אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, יִגִּיעָנוּ לְמוֹעֲדִים
וְלִרְגָלִים אֲחֵרִים, הַבָּאִים לִקְרָאתֵנוּ לְשָׁלוֹם.
שְׂמֵחִים בְּבִנְיַן עִירָךְ, וְשֹׂשִׁים בְּעִבּוּדְךָ,
וְנֹאכְל שֵׁם (Sun. - Fri. night) מִן הַזִּבְחִים וּמִן
הַפֶּסַחִים (Motzei Shabbos) מִן הַפֶּסַחִים וּמִן
הַזִּבְחִים, אֲשֶׁר יִגִּיעַ דָּמָם, עַל קִיר מִזְבִּיחֶךָ
לְרָצוֹן, וְנוֹדֶה לְךָ נְשִׁיר חֲדָשׁ עַל גְּאֻלָּתֵנוּ, וְעַל
פְּדוּת נַפְשֵׁנוּ: בְּרוּךְ אַתָּה יי, גָּאֵל יִשְׂרָאֵל:
בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא
פְּרֵי הַגֶּפֶן:

LEAVES

Maror

(The entire area
showing leaves/yellow
background)

8"x10"

STALKS

Maror

3" x 5"

Motzi

Korech

4 inches by 7 inches

Afikomen

6 1/4 inches by 7 inches

- Hands are washed.
- No talking until after Koreich.

*Washing hands before eating matzah is a mitzvah d'Rabanan.

*Reciting the bracha, *Al netilas yadayim*, is a mitzvah d'Rabanan.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ עוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ
בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ עַל נְטִילַת יָדַיִם :**

- Hold all three matzos and say the bracha, *hamotzi*.
- Hold the top and middle matzos and say the bracha, *al achilas matzah*.
- Eat, while reclining, in two to nine minutes, about $\frac{1}{2}$ of a handmade matzah, or $\frac{2}{3}$ of a machine matzah.
- Think: "Hashem took us out of Mitzrayim quickly, before it was too late."

*Reciting the bracha, *Ha'motzi*, is a mitzvah d'Rabanan.

*Reciting the bracha, *Al achilas matzah*, on the mitzvos of matzah and Afikoman, is a mitzvah d'Rabanan.

*Eating matzah is a mitzvah d'Oraisa.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הַמוֹצִיא
לֶחֶם מִן הָאָרֶץ:**

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר
קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ עַל אֲכִילַת מַצָּה:**

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ
מִלֶּךְ הָעוֹלָם, אֲנִי
קֹדֶשְׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ, וְצִוֵּנוּ
עַל אֲכִילַת מָרֹר:

- Take 8x10" of Romaine lettuce, or 1.1 ozs. of freshly grated horseradish, dip into charoses, and shake off.
- Eat, without reclining, in two to nine minutes.
- Think: "Our lives were bitter in Mitzrayim."

*Reciting the bracha, *Al achilas maror*, on the mitzvah of maror here and in Koreich, is a mitzvah d'Rabanan.

*Eating maror (without Korban Pesach) is a mitzvah d'Rabanan.

- Using the bottom matzah, take about $\frac{1}{4}$ of a handmade matzah, or about $\frac{1}{3}$ of a machine matzah, together with about 8x10" of Romaine lettuce, or 1.1 ozs. of freshly grated horseradish, dip in charoses, and shake off.
- Eat, while reclining, in two to nine minutes.
- Think: "Hashem took us out of Mitzrayim quickly, before it was too late." and "Our lives were bitter in Mitzrayim."

*According to Hillel (which is the halacha), when the mitzvah of Maror is d'Oraisa (which is when it is eaten with the Korban Pesach), Korban Pesach, Matzah, and Maror are eaten together. Without the Korban Pesach, the mitzvah of Maror is only d'Rabanan, and cannot be eaten together with Matzah, a mitzvah d'Oraisa. Nowadays, there is a minhag to eat Matzah and Maror together as a remembrance.

זֵכֶר לְמִקְדָּשׁ בְּהִלָּל:

בֵּן עָשָׂה הִלַּל בְּזִמְנֵי שְׁבִית הַמִּקְדָּשׁ הָיָה קָיָם .
הָיָה בּוֹרֵךְ פֶּסַח מִצָּה וּמָרֹר וְאוֹכֵל בִּיחָד .
לְקַיֵּם מֵה שֶׁנֶּאֱמָר: עַל־מִצּוֹת וּמָרֹרִים יֹאכְלֶהוּ:

- *Eat a joyous seudah, keeping in mind the holiness of the night.*
- *Leave an appetite for Afikoman.*
- *End early enough to eat Afikoman (and say Hallel) before chatzos.*

*Eating the seudah is either a mitzvah d'Oraisa or d'Rabanan.

- *Using the larger half of the middle matzah, take about ½ of a handmade matzah, or ⅔ of a machine matzah.*
- *Eat, while reclining, in two to nine minutes.*
- *Nothing may be eaten or drunk after Afikoman except for the last two kosos (and water).*
- *Think: "Hashem formed a special relationship with us when He skipped over the Jewish firstborns and struck the Egyptians'."*

*Eating matzah as a remembrance to the Korban Pesach is a mitzvah d'Rabanan.

- The kosos are rinsed, and the third kos is poured.
- The kos is held until "al yichasreinu."

*Bentching is a mitzvah d'Oraisa.

נְשִׁיר הַמַּעֲלוֹת בְּנֶשׁוּב יי אֶת שִׁיבַת צִיּוֹן הָיִינוּ כְּחֻלָּמִים :
אֶז יִמָּלֵא שְׁחוֹק פִּינוּ וּלְשׁוֹנֵנוּ רִנָּה אֶז יֹאמְרוּ בְּגוֹיִם
הַגְדִּיל יי לַעֲשׂוֹת עִם אֱלֹהֵי הַגְדִּיל יי לַעֲשׂוֹת עִמָּנוּ הָיִינוּ
שְׂמֵחִים :שׁוֹבָה יי אֶת שְׁבִיתֵנוּ כַּאֲפִיקִים בַּנֶּגֶב :הַזְרָעִים
בְּדַמְעָה בְּרִנָּה יִקְצְרוּ :הַלּוֹךְ יֵלֶךְ וּבָכָה נִשָּׂא מְשֹׁךְ הַזֶּרַע
בֹּא יבֹא בְּרִנָּה נִשָּׂא אֶלְמָתִיו :

הַמַּזְמֵן :רַבּוֹתֵי נְבָרָה!
הַמַּסּוּבִין :יְהִי שֵׁם יי מְבָרֵךְ מַעֲתָה וְעַד עוֹלָם.
הַמַּזְמֵן :יְהִי שֵׁם יי מְבָרֵךְ מַעֲתָה וְעַד עוֹלָם. בְּרִשׁוֹת מָרְנָן וּרְבָנָן
וּרַבּוֹתֵי, נְבָרָה אֱלֹהֵינוּ נִשְׁאָכְלֵנוּ מִנְּשָׁלוֹ.
הַמַּסּוּבִין :בָּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ נִשְׁאָכְלֵנוּ מִנְּשָׁלוֹ וּבְטוּבוֹ חַיֵּינוּ.
הַמַּזְמֵן :בָּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ נִשְׁאָכְלֵנוּ מִנְּשָׁלוֹ וּבְטוּבוֹ חַיֵּינוּ.

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ. מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הֵזֵן אֶת הָעוֹלָם
כֻּלּוֹ בְּטוֹבוֹ בְּחֵן בְּחֶסֶד וּבְרַחֲמִים הוּא נוֹתֵן לֶחֶם לְכָל
בָּשָׂר כִּי לְעוֹלָם חֶסֶדּוֹ. וּבְטוֹבוֹ הַגָּדוֹל תָּמִיד לֹא חָסַר
לָנוּ, וְאֵל יִחְסַר לָנוּ מִזֶּן לְעוֹלָם וָעֶד. בִּעֲבוּר שְׁמוֹ
הַגָּדוֹל, כִּי הוּא אֵל זָן וּמִפְרִיָס לְכָל וּמַטִּיב לְכָל,
וּמַכִּין מִזֶּן לְכָל בְּרִיּוֹתָיו אֲשֶׁר בָּרָא. בְּרוּךְ אַתָּה יי,
הֵזֵן אֶת הַכֹּל:

נוֹדָה לָךְ יי אֱלֹהֵינוּ עַל שֶׁהִנְחַלְתָּ לְאַבּוֹתֵינוּ, אֶרֶץ
חֲמֻדָּה טוֹבָה וְרַחֲבָה, וְעַל שֶׁהוֹצֵאתָנוּ יי אֱלֹהֵינוּ
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, וּפְדִיתָנוּ מִבֵּית עֲבָדִים, וְעַל בְּרִיתְךָ
שֶׁחֲתַמְתָּ בְּבִשְׁרֵנוּ, וְעַל תּוֹרַתְךָ שֶׁלִּמְדָתָנוּ, וְעַל
חֻקֶּיךָ שֶׁהוֹדַעְתָּנוּ וְעַל חַיִּים חַן וְחֶסֶד שֶׁחֻנַּנְתָּנוּ,
וְעַל אֲכִילַת מִזֶּן שֶׁאַתָּה זָן וּמִפְרִיָס אוֹתָנוּ תָּמִיד,
בְּכָל יוֹם וּבְכָל עֵת וּבְכָל שָׁעָה:

וְעַל הַכֹּל ִּי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים
אוֹתָךְ, וְיִתְבָּרֵךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד.
בְּכַתוּב, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבַעְתָּ, וּבִרְכַּתְּ אֶת ִּי אֶל־לִהְיֶה עַל
הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר נָתַן לָךְ. בָּרוּךְ אַתָּה ִּי, עַל הָאָרֶץ
וְעַל הַמָּזוֹן:

רַחֵם נָא ִּי אֱלֹהֵינוּ, עַל יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ, וְעַל יְרוּשָׁלַיִם
עִירָךְ, וְעַל צִיּוֹן מְשֻׁכָּן בְּבוֹדָךְ, וְעַל מַלְכוּת בֵּית דָּוִד
מְשֻׁיָּחָךְ, וְעַל הַבַּיִת הַגָּדוֹל וְהַקְּדוֹשׁ שֶׁנִּקְרָא שִׁמְךָ
עָלָיו. אֱלֹהֵינוּ, אָבִינוּ, רַעֲיָנוּ, זִוְיָנוּ, פִּרְנִסָּנוּ,
וְכֻלְכָּלֵנוּ, וְהַרְוִיחֵנוּ, וְהַרְוַח לָנוּ ִּי אֱלֹהֵינוּ מִהֲרָה מְכַל
צָרוֹתֵינוּ, וְנָא, אֵל תַּצְרִיכֵנוּ ִּי אֱלֹהֵינוּ, לֹא לַיָּד
מִתְּנֵת בָּשָׂר וָדָם, וְלֹא לַיָּד הַלּוֹאֲתָם. כִּי אִם לַיָּד
הַמְּלָאָה, הַפְּתוּחָה, הַקְּדוֹשָׁה וְהַרְחָבָה, שֶׁלֹּא יִבּוֹשׁ
וְלֹא נִכָּלֵם לְעוֹלָם וָעֶד:

On Shabbos:

רְצֵה וְהַחֲלִיצֵנוּ יי אֱלֹהֵינוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וּבְמִצְוֹת יוֹם הַשְּׁבִיעִי הַשָּׁבֶת הַגָּדוֹל
וְהַקְדוֹשׁ הַזֶּה. כִּי יוֹם זֶה גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ הוּא לְפָנֶיךָ, לַשָּׁבֶת בּוֹ וְלָנוּחַ בּוֹ
בְּאַהֲבָה כְּמִצְוֹת רְצוֹנָךְ וּבְרְצוֹנָךְ הָנִיחַ לָנוּ יי אֱלֹהֵינוּ, שְׁלֹא תִהְיֶה צָרָה וְיִגוֹן
וְאַנְחָה בְּיוֹם מְנוּחָתֵנוּ. וְהִרְאֵנוּ יי אֱלֹהֵינוּ בְּנֶחֱמַת צִיּוֹן עִירָךְ, וּבְבִנְיָן
יְרוּשָׁלַיִם עִיר קְדֻשָּׁךְ, כִּי אַתָּה הוּא בֹעֵל הַיְשׁוּעוֹת וּבֹעֵל הַנְּחָמוֹת:

אֱלֹהֵינוּ יְאֵלֶּהִי אֲבוֹתֵינוּ, יַעֲקֹב וְיִצְחָק וְיִשְׂרָאֵל, וְיִרְצֵה
וְיִשְׁמַע, וְיַפְקֵד, וְיִזְכֹּר זְכוֹרֹתֵינוּ וּפְקֻדּוֹתֵינוּ,
וְזִכְרוֹן אֲבוֹתֵינוּ, וְזִכְרוֹן מְשִׁיחַ בֶּן דָּוִד עֲבֹדְךָ, וְזִכְרוֹן
יְרוּשָׁלַיִם עִיר קְדֻשָּׁךְ, וְזִכְרוֹן כָּל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל
לְפָנֶיךָ, לְפִלִּיטָה לְטוֹבָה לְחַן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים, לְחַיִּים
וּלְשָׁלוֹם בְּיוֹם חַג הַמִּצּוֹת הַזֶּה. זְכָרְנוּ יי אֱלֹהֵינוּ בּוֹ
לְטוֹבָה. וּפְקֻדֵינוּ בּוֹ לְבִרְכָּה. וְהוֹשִׁיעֵנוּ בּוֹ לְחַיִּים,
וּבִדְבַר יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים, חוּס וְחָנּוּן, וְרַחֵם עָלֵינוּ
וְהוֹשִׁיעֵנוּ, כִּי אֵלֶיךָ עֵינֵינוּ, כִּי אֵל חַנּוּן וְרַחוּם אַתָּה:

וּבִנֵּה יְרוּשָׁלַיִם עִיר הַקֹּדֶשׁ בְּמַהֲרָה בְיָמֵינוּ. בְּרוּךְ
אַתָּה יי, בּוֹנֵה בְּרַחֲמֵי יְרוּשָׁלַיִם. אָמֵן

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הָאֵל אֲבִינוּ,
מִלְכֵנוּ, אֲדִירֵנוּ בּוֹרְאֵנוּ, גּוֹאֲלֵנוּ, יּוֹצְרֵנוּ, קְדוֹשֵׁנוּ,
קְדוֹשׁ יַעֲקֹב, רוֹעֵנוּ רוּעַה יִשְׂרָאֵל. הַמֶּלֶךְ הַטוֹב,
וְהַמְּטִיב לְכָל, שֶׁבְּכָל יוֹם וַיּוֹם הוּא הַטֵּיב, הוּא מְטִיב,
הוּא יִיטִיב לָנוּ. הוּא גִמְלָנוּ, הוּא גּוֹמְלָנוּ, הוּא יְגַמְלָנוּ.
לַעֲד לַחַן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים וּלְרוּחַ הַצֶּלֶה וְהַצִּלָּה
בְּרָכָה וַיְשׁוּעָה, נְחֻמָּה, פְּרִנָּסָה וְכִלְכֵּלָה, וְרַחֲמִים,
וְחַיִּים וְשָׁלוֹם, וְכָל טוֹב, וּמִכָּל טוֹב לְעוֹלָם אֶל יַחֲסִירָנוּ:

הַרְחֵם, הוּא יִמְלֹךְ עָלֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד. הַרְחֵם, הוּא יִתְבָּרַךְ
בְּשָׁמַיִם וּבָאָרֶץ. הַרְחֵם, הוּא יִשְׁתַּבַּח לְדוֹר דּוֹרִים, וַיִּתְפָּאֵר
בָּנוּ לְעֵד וּלְנִצָּח נְצָחִים, וַיִּתְהַדָּר בָּנוּ לְעֵד וּלְעוֹלָמֵי עוֹלָמִים.
הַרְחֵם, הוּא יִפְרֹנֶסֶנוּ בְּכָבוֹד. הַרְחֵם, הוּא יִשְׁבּוֹר עָלֵנוּ מֵעַל
צָוָאֲרָנוּ. וְהוּא יוֹלִיכֵנוּ קוֹמָמִיּוֹת לְאַרְצֵנוּ. הַרְחֵם, הוּא יִשְׁלַח
לָנוּ בְּרָכָה מְרֵבָה בְּבֵית הַזֶּה, וְעַל שְׁלֹחַן זֶה שְׂאֻכְלָנוּ עָלָיו.
הַרְחֵם, הוּא יִשְׁלַח לָנוּ אֶת אֱלֹהֵי הַנְּבִיא זְכוֹר לְטוֹב, וַיִּבְשֹׁר
לָנוּ בְּשׁוֹרוֹת טוֹבוֹת יְשׁוּעוֹת וְנַחֲמוֹת. הַרְחֵם, הוּא יְבָרֵךְ אֶת
אָבִי מוֹרִי בַּעַל הַבַּיִת הַזֶּה, וְאֶת אִמִּי מוֹרְתִי בַּעַלֵּת הַבַּיִת הַזֶּה,
אוֹתָם וְאֶת בֵּיתָם וְאֶת זֶרְעָם וְאֶת כָּל אֲשֶׁר לָהֶם אוֹתָנוּ וְאֶת
כָּל אֲשֶׁר לָנוּ, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּרְכוּ אֲבוֹתֵינוּ, אֲבָרָהִם יִצְחָק וַיַּעֲקֹב:
בְּכָל, מְכָל, כָּל. כֵּן יְבָרֵךְ אוֹתָנוּ כָּלנוּ יַחַד. בְּבָרָכָה שְׁלֵמָה,
וְנֹאמַר אָמֵן:

בְּמָרוֹם יִלְמְדוּ עֲלֵיהֶם וְעָלֵינוּ זְכוֹת, שֶׁתִּהְיֶה לְמִשְׁמֶרֶת שְׁלוֹם,
וְנִשְׂא בְּרָכָה מֵאֵת יי וַיְצַדֵּק מֵאֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, וְנִמְצָא חַן וְשִׁכָּל
טוֹב בְּעֵינֵי אֱלֹהִים וְאָדָם:

On Shabbos:

הַרְחֵמֵנוּ, הוּא יִנְחִילֵנוּ יוֹם שְׁכָלוֹ שַׁבָּת וּמְנוּחָה לַחַיֵּי הָעוֹלָמִים.

הַרְחֵמֵנוּ, הוּא יִנְחִילֵנוּ יוֹם שְׁכָלוֹ טוֹב. הַרְחֵמֵנוּ, הוּא יִזְכֵּנוּ לִימֹת
הַמְּשִׁיחַ וְלַחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. מְגִדּוֹל יְשׁוּעוֹת מִלְכּוֹ, וְעֹשֶׂה חֶסֶד
לַמְּשִׁיחַ לְדָוִד וּלְזֶרְעוֹ עַד עוֹלָם: עֹשֶׂה שְׁלוֹם בְּמִרוּמָיו, הוּא
יַעֲשֶׂה שְׁלוֹם, עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל, וְאָמְרוּ אָמֵן: יִרְאוּ אֶת יי
קְדֻשָּׁיו, כִּי אֵין מַחְסוֹר לִירָאִיו: כְּפִירִים רָשׁוּ וְרָעִבוּ, וְדוֹרְשֵׁי יי
לֹא יַחְסְרוּ כָּל טוֹב: הוֹדוּ לַיי כִּי טוֹב, כִּי לְעוֹלָם חֶסֶדוֹ: פּוֹתֵחַ
אֶת יָדָהּ, וּמִשְׁבִּיעַ לְכָל חַי רָצוֹן: בְּרוּךְ הַגָּבֵר אֲשֶׁר יִבְטַח בַּיי,
וְהָיָה יי מְבֹטָחוֹ: נֶעֱר הָיִיתִי גַם זָקֵנְתִי וְלֹא רָאִיתִי צָדִיק נֶעֱצָב,
וְזֶרְעוֹ מְבַקֵּשׁ לֶחֶם: יי עַז לַעֲמוֹ יֵתֵן, יי יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בְּשְׁלוֹם:

- While reclining to your left, drink, in two successive sips,
more than half of the grape juice in your cup.

*Saying the bracha, *Ha'gafen*, is a mitzvah d'Rabanan.

*Drinking the Daled Kosos is a mitzvah d'Rabanan.

*Showing freedom by reclining is a mitzvah d'Rabanan.

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן:

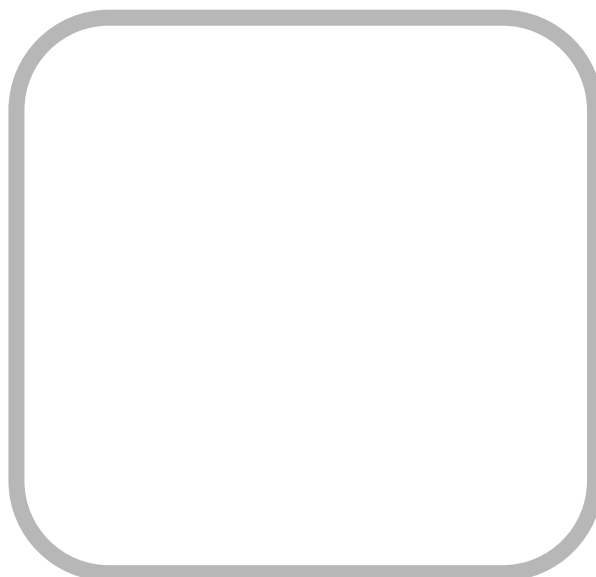
- *Pour the Kos Shel Eliyahu.*
- *Think: "Just as Hashem redeemed us from Mitzrayim, He will again redeem us and send Eliyahu to announce it."*
- *The door is opened to show that tonight is a leil shimurim.*

We have suffered a lot at the hands of our enemies since the days of Pharaoh. Will Hashem punish all of our enemies as he punished the Mitzriyim?

When the nations mistreat the Bnei Yisroel, Hashem gets burning mad, so to speak. But, He holds back from punishing them, waiting for the right time. We daven that this time come soon and our enemies get what they deserve.

Pour Your anger upon the nations that do not recognize You and upon the kingdoms that do not call upon Your Name. For they have consumed Yaakov and destroyed his living place. Pour Your anger upon them and let Your fiery anger beat them. Chase them with anger and annihilate them from beneath the heavens of Hashem.

שִׁפְךָ חֲמַתְךָ אֶל־הַגּוֹיִם, אֲשֶׁר
לֹא יִדְעוּךָ וְעַל־מַמְלָכוֹת אֲשֶׁר
שִׁמְךָ לֹא קָרְאוּ: כִּי אֲכַל
אֶת־יַעֲקֹב. וְאֶת־בְּיֹהוּ הַשָּׁמַיִם:
שִׁפְךָ־עֲלֵיהֶם זַעֲמָךְ, וְחֲרוֹן
אַפֶּךָ יִשְׁיִגֵם: תִּרְדֹּף בְּאֵף
וְתִשְׁמִידִם, מִתַּחַת שָׁמַיִם יִּ:

- The door is closed.
- Pour the fourth kos.

*Reciting Hallel is a mitzvah d'Rabanan.

I always daven for Moshiach. But sometimes, I worry that we will never be worthy of being redeemed.

Worthy?! Do you think the Bnei Yisroel in Mitzrayim were truly worthy of geulah? Hashem redeems us 1) to keep His promises, and 2) because He loves us unconditionally. Furthermore, now that the nations know that Hashem is our Redeemer, 3) being stuck in galus is a chilul Hashem. That can't go on forever.

It is ironic that, because we are in galus, the goyim think that Hashem, the Creator and Master of the entire world, lacks power, when their idols are stones that can't talk or walk or do anything!

You are right. But understand that the nations prefer their way of life because idols don't ask for anything in return. Hashem, on the other hand, wants a relationship with us; the more we trust Him, the more He helps us.

לֹא לָנוּ יי לֹא לָנוּ כִּי לְשִׁמְךָ יְתֵן כְּבוֹד, עַל חֲסִדְךָ עַל אֲמִתְךָ. לָמָּה יֹאמְרוּ
הַגּוֹיִם, אֵיךְ נָא אֱלֹהֵיהֶם. וְאֱלֹהֵינוּ בְּשָׁמַיִם כָּל אֲשֶׁר חָפֵץ עָשָׂה. עֲצִבֵּיהֶם
כֶּסֶף וְזָהָב, מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם. פֶּה לָהֶם וְלֹא יִדְבְּרוּ, עֵינִים לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ.
אֲזָנִים לָהֶם וְלֹא יִשְׁמְעוּ, אֵף לָהֶם וְלֹא יִרְחוּ. יָדֵיהֶם וְלֹא יִמְשֹׁן, רַגְלֵיהֶם
וְלֹא יִהְלֹכוּ, לֹא יִהְיוּ בְּגָרוֹנָם. כְּמוֹתָם יִהְיוּ עֲשִׂיהֶם, כָּל אֲשֶׁר בְּטַח בָּהֶם:
יִשְׂרָאֵל בְּטַח בֵּי, עֲזָרָם וּמִגְנָם הוּא. בֵּית אֶהְרֹן בְּטַחוּ בֵּי, עֲזָרָם וּמִגְנָם
הוּא. יִרְאִי יי בְּטַחוּ בֵּי, עֲזָרָם וּמִגְנָם הוּא:

Rewarding His closest servants for their loyalty makes sense. But, what about ordinary Jews, like me. Will we receive His blessing too?

First of all, there is no such thing as an *ordinary* Jew; every servant of Hashem is exceptionally special. Secondly, yes, everyone receives Hashem's blessing. Hashem showers His blessings upon the tzaddik, which then overflow and benefit everyone else too.

Does that mean that *everyone* benefits equally, big tzaddik and little tzaddik alike?

No. In order to benefit the big tzaddik more, Hashem continually increases His brachos upon him. These brachos too spill over onto the little tzaddik, and the cycle starts again. Baruch Hashem!

You know, I never thought of this before, but what does baruch Hashem mean? I mean, how do we bless Hashem? He already has everything!

We bless Hashem by giving Him opportunities to bless us. The more we serve Him, the more He blesses us. When we say baruch Hashem, we are doing more than thanking Hashem; we are pledging to serve Hashem with the gifts He has given us so that He can bless us even more.

וְזָכְרָנוּ יְבָרֵךְ, יְבָרֵךְ אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל, יְבָרֵךְ אֶת בֵּית אֱהֲרֹן. יְבָרֵךְ יְרָאִי וְ,
הַקְטָנִים עִם הַגְּדֹלִים. יִסֹּף וְעַלְיָכֶם, עַלְיָכֶם וְעַל בְּנֵיכֶם. בְּרוּכִים אַתֶּם
לִי, עֲשֵׂה שְׂמִים וְאַרְץ. הַשְׂמִים שְׂמִים לִי, וְהָאָרֶץ נָתַן לִבְנֵי אָדָם. לֹא
הַמֵּתִים יְהַלְלוּ יָהּ, וְלֹא כָּל יֶרֶדִי דוּמָה. וְאַנְחָנוּ בְּבִרְךָ יָהּ, מִמַּעַתָּה וְעַד
עוֹלָם, הַלְלוּ יָהּ :

When I am struggling, I usually remember to daven to Hashem for help. Does Hashem want me to talk to Him even when everything is going well?

Does your *father* want you to talk to him when things are going well? *Of course he does!* You need to know that Hashem loves you even more than your father does; the sound of your voice is the most beautiful music to His ears.

Sometimes, there are things I want to ask Hashem for, but I hesitate because I know I don't deserve them.

That makes sense. But, ask anyway. First of all, by davening, you generate *zechusim* for yourself and will be more deserving of those things that you want. Secondly, Hashem is compassionate. That means He finds ways to give us what we ask for even when we're undeserving.

If Hashem is so compassionate, then why do bad things happen to me sometimes?

What you call "bad" is actually the greatest good. When people do *aveiros*, they are hurting themselves. Hashem, in His great compassion, makes "bad" things happen to get people to think about what they're doing and improve.

It's hard for me to think like that when I'm in pain.

It definitely is. But, if when things are going well, you think about Hashem's love for you and appreciate all the good He gives you, you will be better prepared to accept the difficulties He sends you with love.

אֶהְבֵּתִי כִּי יִשְׁמַע יי, אֶת קוֹלִי תַּחֲנוּנִי. כִּי הִטָּה אֶזְנוֹ לִי וּבִימִי אֶקְרָא :
אֶפְפוּנִי חֲבִלֵי מוֹת, וּמִצָּרִי שְׁאוֹל מִצָּאוֹנִי צָרָה וַיְגוֹן אֶמְצָא. וּבִשְׁם יי
אֶקְרָא, אָנָּה יי מַלְטָה נַפְשִׁי. חֲנוּן יי וְצַדִּיק, וְאֱלֹהֵינוּ מְרַחֵם. שְׁמֵר
פְּתָאִים יי דְּלוֹתַי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ. שׁוּבִי נַפְשִׁי לְמִנוּחֶיכִי, כִּי יי גָּמַל עָלַיְכִי. כִּי
חִלַּצְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת אֶת עֵינִי מִן דִּמְעָה, אֶת רַגְלִי מִדָּחִי. אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי יי,
בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים. הֶאֱמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר, אֲנִי עָנִיתִי מְאֹד. אֲנִי אִמַּרְתִּי בַּחֲפָזִי
כָּל הָאָדָם כֹּזֵב.

Do you mean that I should thank Hashem even for the difficulties?

Especially for the difficulties! When everything goes your way, you begin to think that you don't need Hashem. But pain is humbling; it helps you appreciate everything Hashem does for you, which makes you truly happy!

מָה אֲשִׁיב לַיי, כָּל תַּגְמוּלוֹהִי עָלַי. כּוֹס יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא, וּבִשְׁם יי אֶקְרָא.
נִדְרֵי לַיי אֲשַׁלֵּם, נִגְדָה נָא לְכָל עַמּוֹ. יִקָּר בְּעֵינֵי יי הַמּוֹתָה לַחֲסִידָיו. אָנָּה
יי כִּי אֲנִי עֲבָדְךָ אֲנִי עֲבָדְךָ, בֶּן אִמְתְּךָ פֶּתַחַת לְמוֹסְרִי. לֶךְ אֲזַבַּח זֶבַח
תּוֹדָה וּבִשְׁם יי אֶקְרָא. נִדְרֵי לַיי אֲשַׁלֵּם נִגְדָה נָא לְכָל עַמּוֹ. בַּחֲצֵרוֹת בֵּית
יי בְּתוֹכְכִי יְרוּשָׁלַיִם הִלְלוּיָהּ.

הִלְלוּ אֶת יי, כָּל גּוֹיִם, שִׁבְחֻהוּ כָּל הָאֲמִים. כִּי גִבּוֹר
עָלֵינוּ חֲסִידוֹ, וְאַמֶּת יי לְעוֹלָם הִלְלוּיָהּ:

Hashem has done so much for me that I need to thank Him for.
Do you also have to thank Hashem a lot?

I have to thank Hashem *much more* than you do! I am older than you are, and Hashem has done much more for me. The more Hashem has done for a person, the greater is his obligation to thank Him.

Since Hashem gave us 613 ways to get close to Him, and He gave non-Jews just seven, does that mean we have to thank Hashem more than non-Jews do?

Absolutely! Not only that, but Kohanim have to thank Hashem more than Yisraelim do, and those who fear Hashem have to thank Hashem the most for helping them achieve such great levels of awareness of Hashem.

- The leader recites the lines in large font. Everyone else responds.

הוֹדוּ לַיהוָה כִּי טוֹב, כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ:

הוֹדוּ לַיהוָה כִּי טוֹב, כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ:

יֹאמְרוּ נָא יִשְׂרָאֵל, כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ:

יֹאמְרוּ נָא יִשְׂרָאֵל, כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ:

הוֹדוּ לַיהוָה כִּי טוֹב, כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ:

יֹאמְרוּ נָא בֵּית אֱהֲרֹן, כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ:

יֹאמְרוּ נָא בֵּית אֱהֲרֹן, כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ:

הוֹדוּ לַיהוָה כִּי טוֹב, כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ:

יֹאמְרוּ נָא יִרְאֵי יְיָ, כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ:

יֹאמְרוּ נָא יִרְאֵי יְיָ, כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ:

הוֹדוּ לַיהוָה כִּי טוֹב, כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ:

Even though I know that Hashem loves me and keeps me safe, sometimes I still get scared.

I can relate to that. Let me ask you, how would you feel if the most powerful person in the world promised to protect you?

I feel more relaxed just thinking about that.

Understand that there are two problems with relying on people. One is: a person may not want to help you. Two is: a person may not be able to help you. And even if he wants, and is able, to help you today, this may change tomorrow. Contrast that to trusting in Hashem. Hashem *always* wants what's best for us and can do anything. This will *never* change.

מִן הַמִּצָּר קִרְאתִי יְהוָה, עֲנֵנִי בְּמִרְחֹב יָהּ. ייִ לִי לֹא אִירָא, מֶה יַעֲשֶׂה לִּי אָדָם. ייִ לִי בַעֲזָרִי, וְאֲנִי אֶרְאֶה בְּשִׁנְאִי. טוֹב לַחֲסוֹת בַּיי, מִבִּטָּח בְּאָדָם. טוֹב לַחֲסוֹת בַּיי מִבִּטָּח בְּנִדְיָבִים. כָּל גּוֹיִם סָבְבוּנִי בְּשֵׁם ייִ כִּי אֲמִילִם. סָבְבוּנִי גַם סָבְבוּנִי בְּשֵׁם ייִ כִּי אֲמִילִם. סָבְבוּנִי כְּדִבְרִים דַּעְכוּ כְּאִשׁ קוֹצִים, בְּשֵׁם ייִ כִּי אֲמִילִם. דָּחָה דְחִיתַנִּי לִנְפֹל, וַיִּי עֲזָרְנִי. עֲדֵי וְזָמַרְתָּ יְהוָה, וַיְהִי לִי לִישׁוּעָה. קוֹל רָנָה וִישׁוּעָה בְּאֶהְלִי צַדִּיקִים, יִמִּין ייִ עֲשֶׂה חֵיל. יִמִּין ייִ רֹמְמָה, יִמִּין ייִ עֲשֶׂה חֵיל. לֹא אָמוּת כִּי אַחִיָּה, וְאַסְפֹּר מִעֲשֵׂי יְהוָה. יִסְרְנִי יְהוָה, וְלִמּוֹת לֹא נִתְּנִי. פִּתְחוּ לִי שַׁעַר צֶדֶק, אָבֹא בָם אוֹדֶה יְהוָה. הַשַּׁעַר לַיי, צַדִּיקִים יָבֹאוּ בּוֹ. אוֹדֶה כִּי עֲבִיתַנִּי, וְתָהִי לִי לִישׁוּעָה. אוֹדֶה כִּי עֲבִיתַנִּי וְתָהִי לִי לִישׁוּעָה. אָבֹן מְאֹסוֹ הַבּוֹנִים, הִיתָה לְרֹאשׁ פֶּנֶה. אָבֹן מְאֹסוֹ הַבּוֹנִים, הִיתָה לְרֹאשׁ פֶּנֶה. מֵאֵת ייִ הִיתָה זֹאת, הִיא נִפְלְאוֹת בְּעֵינֵינוּ: מֵאֵת ייִ הִיתָה זֹאת, הִיא נִפְלְאוֹת בְּעֵינֵינוּ. זֶה הַיּוֹם עֲשֶׂה ייִ, נְגִילָה וְנִשְׁמָחָה בּוֹ. זֶה הַיּוֹם עֲשֶׂה ייִ נְגִילָה וְנִשְׁמָחָה בּוֹ.

Please, Hashem, *save* us from trouble!

אָנאָ ייִ הוֹשִׁיעָה נָא:

אָנאָ ייִ הוֹשִׁיעָה נָא:

Please, Hashem, make us *succeed*!

אָנאָ ייִ הַצְלִיחָה נָא:

אָנאָ ייִ הַצְלִיחָה נָא:

All bracha comes from Hashem. Serve Him and He will bless you. Thank Him, and He will bless you again.

בָּרוּךְ הָבָא בְּשֵׁם ייִ, בִּרְכוּנוֹכֶם מִבֵּית ייִ. בָּרוּךְ הָבָא בְּשֵׁם ייִ, בִּרְכוּנוֹכֶם מִבֵּית ייִ. אֵל ייִ וַיָּאֵר לָנוּ, אֲסֹרוּ חַג בְּעִבְתֵּימָם עַד קִרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ. אֵל ייִ וַיָּאֵר לָנוּ, אֲסֹרוּ חַג בְּעִבְתֵּימָם, עַד קִרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ. אֵלִי אֲתָה וְאוֹדֶךָ אֱלֹהֵי אֲרוֹמָמְךָ. אֵלִי אֲתָה וְאוֹדֶךָ אֱלֹהֵי אֲרוֹמָמְךָ: הוֹדוּ לַייִ כִּי טוֹב, כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ: הוֹדוּ לַייִ כִּי טוֹב, כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ.

יְהַלְלוּךָ ייִ אֶל־לְהִינֵנוּ כָּל מַעֲשֶׂיךָ, וְחֲסִידֶיךָ צְדִיקִים עוֹשֵׂי רְצוֹנְךָ, וְכָל עַמֶּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּרָנָה יוֹדוּ וַיְבָרְכוּ וַיִּשְׁבְּחוּ וַיִּפְאֲרוּ וַיְרוֹמְמוּ וַיַּעֲרִיצוּ וַיְקַדִּישׁוּ וַיְמַלִּיכוּ אֶת שְׁמֶךָ מִלְּפָנֵינוּ, כִּי לָךְ טוֹב לְהוֹדוֹת וּלְשַׁמֵּךְ נָא לְזִמְרָה, כִּי מִעוֹלָם וְעַד עוֹלָם אֲתָה אֵל.

Thank You, Hashem, for the acts of kindness You do for us "naturally," like giving us light and dry land. And thank You, Hashem, for the miracles You do for us, like the ones You did when You took us out of Mitzrayim.

Yes, and thank You for giving us the awareness that You are doing these acts of kindness for us so that we can know You and love You.

I love You, Hashem!

הוֹדוּ לַיְי בִּי טוֹב, בִּי לְעוֹלָם חֶסֶד: הוֹדוּ לֵאלֹהֵי הָאֱלֹהִים, בִּי לְעוֹלָם חֶסֶד: הוֹדוּ לְאֲדֹנֵי הָאֲדָנִים, בִּי לְעוֹלָם חֶסֶד: לַעֲשֵׂה נִפְלָאוֹת גְּדוֹלוֹת לְבִדּוֹ, בִּי לְעוֹלָם חֶסֶד: לַעֲשֵׂה הַשָּׁמַיִם בְּתַבּוּנָה, בִּי לְעוֹלָם חֶסֶד: לְרוֹקַע הָאָרֶץ עַל הַמַּיִם, בִּי לְעוֹלָם חֶסֶד: לַעֲשֵׂה אוֹרִים גְּדֹלִים, בִּי לְעוֹלָם חֶסֶד: אֶת הַשֶּׁמֶשׁ לְמַמְשַׁלֵּת בַּיּוֹם, בִּי לְעוֹלָם חֶסֶד: אֶת הַיָּרֵחַ וְכּוֹכָבִים לְמַמְשַׁלוֹת בַּלַּיְלָה, בִּי לְעוֹלָם חֶסֶד: לְמַכָּה מִצְרַיִם בְּבִכּוּרֵיהֶם, בִּי לְעוֹלָם חֶסֶד: וַיּוֹצֵא יִשְׂרָאֵל מֵתוֹכָם, בִּי לְעוֹלָם חֶסֶד: בְּיַד חֲזָקָה וּבְזִרְעֵ נְטוּיָה, בִּי לְעוֹלָם חֶסֶד: לְגִזֹּר יָם סוּף לְגִזְרִים, בִּי לְעוֹלָם חֶסֶד: וְהַעֲבִיר יִשְׂרָאֵל בְּתוֹכּוֹ, בִּי לְעוֹלָם חֶסֶד: וְנָעַר פְּרַעַה וְחִילוֹ בַּיָּם סוּף, בִּי לְעוֹלָם חֶסֶד: לְמוֹלִיךְ עַמּוֹ בַּמִּדְבָּר, בִּי לְעוֹלָם חֶסֶד: לְמַכָּה מְלָכִים גְּדֹלִים, בִּי לְעוֹלָם חֶסֶד: וַיַּהֲרֹג מְלָכִים אֲדִירִים, בִּי לְעוֹלָם חֶסֶד: לְסִיחוֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי, בִּי לְעוֹלָם חֶסֶד: וּלְעוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן, בִּי לְעוֹלָם חֶסֶד: וְנָתַן אֶרֶץ לְנַחֲלָה, בִּי לְעוֹלָם חֶסֶד: נִחַלָה לְיִשְׂרָאֵל עֲבָדוֹ, בִּי לְעוֹלָם חֶסֶד: שֶׁבִּשְׁפָּלְנוּ זָכָר לָנוּ, בִּי לְעוֹלָם חֶסֶד: וַיַּפְרְקֵנוּ מִצְרֵינוּ, בִּי לְעוֹלָם חֶסֶד: נוֹתַן לָחֶם לְכָל בָּשָׂר, בִּי לְעוֹלָם חֶסֶד: הוֹדוּ לֵאלֹהֵי הַשָּׁמַיִם, בִּי לְעוֹלָם חֶסֶד:

נִשְׁמַת כָּל חַי, תִּבְרַךְ אֶת שְׁמֶךָ יי אֱלֹהֵינוּ. וְרוּחַ כָּל בָּשָׂר, תִּפְאֹר וּתְרוֹמֶם
זְכוֹרְךָ מִלִּפְנֵי תַמִּיד, מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם אֶתָּה אֵל. וּמִבְלַעֲדֶיךָ אֵין לָנוּ
מֶלֶךְ גּוֹאֵל וּמוֹשִׁיעַ, פּוֹדֶה וּמַצִּיל וּמַפְרִיֵס וּמַרְחֵם, בְּכָל עֵת צָרָה וְצוּקָה. אֵין
לָנוּ מֶלֶךְ אֵלָּא אַתָּה: אֱלֹהֵי הָרְאשׁוֹנִים וְהָאַחֲרוֹנִים, אֱלֹהֵי כָּל בְּרִיּוֹת, אֲדוֹן
כָּל תּוֹלְדוֹת, הַמְהַלֵּל בְּרַב הַתְּשַׁבְּחוֹת, הַמְנַהֵג עוֹלָמוֹ בְּחֶסֶד, וּבְרִיּוֹתָיו
בְּרַחֲמִים. וַיֵּי לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן, הַמַּעֲוִיר יְשָׁנִים וְהַמְקִיץ נֹרְדָמִים, וְהַמְשִׁיחַ
אֱלֹמִים, וְהַמַּתִּיר אֲסוּרִים, וְהַסּוֹמֵךְ נוֹפְלִים, וְהַזּוֹקֵף כְּפוּפִים, לָךְ לְבַדְּךָ
אֲנַחְנוּ מוֹדִים. אֱלֹהֵינוּ פִּינוּ מֵלֹא שִׁירָה כִּיָּם, וּלְשׁוֹנֵנוּ רִנָּה כְּהִמּוֹן גִּלּוֹי,
וְשִׁפְתוֹתֵינוּ שִׁבַּח כְּמֶרְחָבִי רִקִּיעַ, וְעֵינֵינוּ מְאִירוֹת כְּשֶׁמֶשׁ וְכִכָּר, וְיָדֵינוּ
פְּרוֹשׁוֹת כְּנִשְׂרֵי שָׁמַיִם, וְרַגְלֵינוּ קְלוֹת כְּאַיִלוֹת, אֵין אֲנַחְנוּ מִסְפִּיקִים,
לְהוֹדוֹת לָךְ יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, וּלְבָרֵךְ אֶת שְׁמֶךָ עַל אַחַת מֵאֲלֹף אֲלֹף
אֱלֹפֵי אֱלֹפִים וְרַבֵּי רַבּוֹת פְּעָמִים, הַטּוֹבוֹת שְׁעָשִׂיתָ עִם אֲבוֹתֵינוּ וְעִמָּנוּ.
מִמַּצָּרִים גָּאֲלָתָנוּ יי אֱלֹהֵינוּ, וּמִבֵּית עֲבָדִים פָּדִיתָנוּ, בְּרַעַב זָנַתָּנוּ, וּבְשִׁבְעַ
כִּלְכִּלָתָנוּ, מִמַּחֲרֵב הִצַּלָתָנוּ, וּמִדְּבַר מַלְטָתָנוּ, וּמִמַּחֲלִים רָעִים וּנְאֻמָּנִים
דָּלִיתָנוּ: עַד הֵנָּה עֲזָרוּנוּ רַחֲמֶיךָ, וְלֹא עֲזָבוּנוּ חֶסֶדְךָ וְאֵל תִּטְשֵׁנוּ יי אֱלֹהֵינוּ.
לִנְצַח. עַל כֵּן אֲבָרִים שֶׁפִּלַּגְתָּ בָנוּ, וְרוּחַ וּנְשָׁמָה שֶׁנִּפְחַתָּ בְּאַפִּינוּ, וְלִשׁוֹן
אֲשֶׁר שִׁמַּתָּ בְּפִינוּ, הֵן הֵם יוֹדוּ וַיְבָרְכוּ וַיִּשְׁבְּחוּ וַיִּפְאֲרוּ וַיְרוֹמְמוּ וַיַּעֲרִיצוּ
וַיְקַדִּישׁוּ וַיְמַלִּיכוּ אֶת שְׁמֶךָ מִלִּפְנֵי כִּי כָּל פֶּה לָךְ יוֹדֶה, וְכָל לִשׁוֹן לָךְ
תִּשְׁבַּע, וְכָל בֶּרֶךְ לָךְ תִּכְרַע, וְכָל קוֹמָה לִפְנֶיךָ תִּשְׁתַּחֲוֶה, וְכָל לִבָּבוֹת
יִירָאוּךָ, וְכָל קֶרֶב וּכְלִיּוֹת יִזְמְרוּ לְשִׁמְךָ. כִּדְבַר שְׁכֵתוֹב, כָּל עֲצֻמוֹתַי תִּאֲמַרְנָה
יי מִי כְמוֹךָ. מַצִּיל עָנִי מִחֲזַק מַמָּנוּ, וְעָנִי וְאֲבִיוֹן מִגָּזְלוֹ: מִי יִדְמָה לָךְ, וּמִי
יִשׁוּהָ לָךְ וּמִי יַעֲרֶךְ לָךְ: הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא, אֵל עֲלִיוֹן קֹנֵה שָׁמַיִם
וְאָרֶץ: נִהְלָלְךָ וּנְשַׁבַּחְךָ וּנְפָאֲרְךָ וּנְבָרֵךְ אֶת־שֵׁם קִדְשֶׁךָ. כְּאֲמֹר, לְדָוִד, בָּרִכִּי
נַפְשִׁי אֶת יי, וְכָל קֶרְבִּי אֶת שֵׁם קִדְשׁוֹ:

הָאֵל בְּתַעֲצֻמוֹת עֶזְךָ, הַגָּדוֹל בְּכָבוֹד שְׁמֶךָ. הַגָּבוֹר לִנְצַח וְהַנּוֹרָא
בְּנוֹרְאוֹתֶיךָ. הַמֶּלֶךְ הַיּוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא רָם וְנִשְׂא:

שׁוֹכֵן עַד, מְרוֹם וְקָדוֹשׁ שְׁמוֹ: וְכָתוּב, רַנְּנוּ צְדִיקִים בְּי, לַיְשָׁרִים נְאוּה
תְּהִלָּה. בְּפִי יִשְׂרָאֵל תִּתְהַלֵּל. וּבִדְבָרֵי צְדִיקִים תִּתְבָּרַךְ. וּבִלְשׁוֹן חֲסִידִים
תִּתְרוֹמֵם. וּבִקְרֹב קְדוֹשִׁים תִּתְקַדֵּשׁ:

וּבְמִקְהֵלוֹת רַבּוֹת עִמָּךְ בֵּית יִשְׂרָאֵל, בְּרַנָּה יִתְפָּאֵר שְׁמֶךָ מִלִּפְנֵי, בְּכָל דּוֹר
וְדוֹר, שֶׁכֵּן חֹבֶת כָּל הַיְצוּרִים, לִפְנֵיךָ יי אֱלֹהֵינוּ, וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, לְהוֹדוֹת
לְהִלֵּל לְשַׁבַּח לְפָאֵר לְרוֹמֵם לְהַדִּיר לְבָרֵךְ לְעֵלָה וּלְקַלֵּס, עַל כָּל דְּבָרֵי נְשִׁירוֹת
וְתִשְׁבְּחוֹת דָּוִד בֶּן יִשִּׁי עַבְדְּךָ מְשִׁיחֶךָ:

יִשְׁתַּבַּח שְׁמֶךָ לְעַד מִלִּפְנֵי, הָאֵל הַמֶּלֶךְ הַגָּדוֹל וְהַקְדוֹשׁ בְּשָׁמַיִם וּבָאָרֶץ. פִּי
לְךָ נָא, יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ: שִׁיר וְשִׁבְחָה, הִלֵּל וְזִמְרָה, עֲזֹ
וּמִמְשָׁלָה, נְצַח, גְּדֻלָּה וּגְבוּרָה, תְּהִלָּה וְתִפְאָרֶת, קִדְשָׁה וּמַלְכוּת. בְּרִכּוֹת
וְהוֹדָאוֹת מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם. בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֵל מֶלֶךְ גָּדוֹל בְּתִשְׁבְּחוֹת, אֵל
הַהוֹדָאוֹת, אֲדוֹן הַנִּפְלְאוֹת, הַבּוֹחֵר בְּשִׁירֵי זִמְרָה, מֶלֶךְ, אֵל, חֵי הָעוֹלָמִים.

- While reclining, drink, in two successive sips, more than half of the grape juice in your cup.

*Saying the bracha, *Ha'gafen*, is a mitzvah d'Rabanan.

*Drinking the Daled Kosos is a mitzvah d'Rabanan.

*Showing freedom by reclining is a mitzvah d'Rabanan.

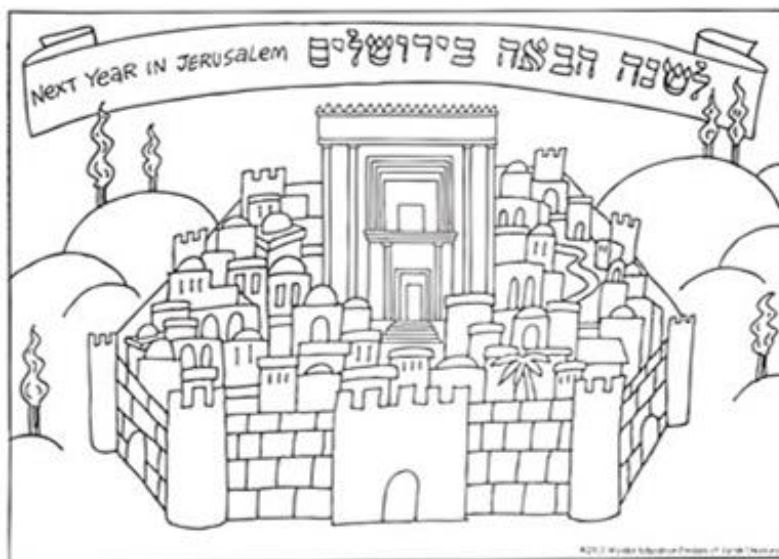

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא פְּרִי הַגֶּפֶן:

*Reciting the bracha, *Al hagefen*, is a mitzvah d'Rabanan.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם עַל הַגָּפֶן וְעַל פְּרֵי הַגָּפֶן. וְעַל תְּנוּבַת
הַשָּׂדֶה, וְעַל אֶרֶץ חֲמֻדָּה טוֹבָה וְרוּחָבָה, שְׂרָצִית וְהִנְחִלָתָּ לְאַבּוֹתֵינוּ, לְאָכּוֹל
מִפְּרִיהָ וּלְשִׁבּוֹעַ מְטוֹבָה. רַחֵם נָא יי אֱלֹהֵינוּ עַל יִשְׂרָאֵל עַמָּךְ, וְעַל
יְרוּשָׁלַיִם עִירָךְ, וְעַל צִיּוֹן מְשֻׁכֵּן כְּבוֹדְךָ, וְעַל מִזְבִּיחֲךָ וְעַל הַיְכָלְךָ. וּבִנְיָה
יְרוּשָׁלַיִם עִיר הַקֹּדֶשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְהַעֲלֵנוּ לְתוֹכָהּ, וְשִׁמְחָנוּ בְּבִנְיָנָהּ
וּנְאֻכַּל מִפְּרִיהָ וּנְשַׁבֵּעַ מְטוֹבָה, וּנְבָרְכְךָ עָלֶיךָ בְּקֻדְשָׁהּ וּבִטְהָרָה וּרְצָה
וְהִחֲלִיצָנוּ בְּיוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה. וְשִׁמְחָנוּ בְּיוֹם חַג הַמַּצּוֹת הַזֶּה. כִּי אַתָּה יי
טוֹב וְיָמִיב לְכָל, וְנוֹדָה לְךָ עַל הָאֶרֶץ וְעַל פְּרֵי הַגָּפֶן. בְּרוּךְ אַתָּה יי, עַל
הָאֶרֶץ וְעַל פְּרֵי הַגָּפֶן:

חֲסֵל סְדוּר פֶּסַח כְּהִלְכָתוֹ, בְּכָל מִשְׁפָּטוֹ וְחֻקָּתוֹ.
כְּאִשֶּׁר זָכִינוּ לְסִדּוּר אוֹתוֹ, בֵּן נִזְכָּה לַעֲשׂוֹתוֹ. זָךְ שׁוֹכֵן
מְעוֹנָה, קוֹמֵם קֹהֵל עֹדֵת מִי מָנָה. בְּקֶרֶב נֶהַל נְטָעֵי
כֶּנֶה, פְּדוּיִם לְצִיּוֹן בְּרָנָה. לְשָׁנָה הַבָּאָה בְּיְרוּשָׁלַיִם:

On the second night:

וּבֵּכֶן "וְאִמְרָתֶם זֶבַח פֶּסַח."

אִמְץ גְּבוּרָתְךָ הַפִּלֵּאת בַּפֶּסַח, בְּרֹאשׁ כָּל מוֹעֲדוֹת נִשְׁאֵת פֶּסַח, גְּלִית לְאַזְרָחִי חֲצוֹת לַיִל פֶּסַח, וְאִמְרָתֶם זֶבַח פֶּסַח. דָּלְתִּיו דְּפַקְתָּ כָּחַם הַיּוֹם בַּפֶּסַח, הִסְעִיד נּוֹצְצִים עֲגוֹת מִצּוֹת בַּפֶּסַח, וְאֵל הַבֶּקֶר רָץ זָכָר לְשׁוֹר עֶרֶךְ פֶּסַח, וְאִמְרָתֶם זֶבַח פֶּסַח. זָעַמְנוּ סְדוּמִים וְלֵהֲטוּ בָּאֵשׁ בַּפֶּסַח, חֲלַץ לוֹט מֵהֶם, וּמִצּוֹת אָפָה בִּקֶּץ פֶּסַח, טֹאטֵאת אֲדַמַּת מֶף וְנָף בְּעֶבְרֶךָ בַּפֶּסַח, וְאִמְרָתֶם זֶבַח פֶּסַח. יֵה, רֹאשׁ כָּל אֹן מִחֲצַת בְּלִיל שְׁמֹר פֶּסַח, כְּבִיר, עַל בֶּן בְּכוֹר פֶּסַח בְּדָם פֶּסַח, לְבִלְתִּי תַת מִשְׁחִית לְבֹא בִּפְתָחִי בַּפֶּסַח, וְאִמְרָתֶם זֶבַח פֶּסַח. מִסְגֶּרֶת סִגְרָה בְּעֵתוֹתֵי פֶסַח, נִשְׁמְדָה מִדִּין בְּצִלִּיל שְׁעוּרֵי עֹמֶר פֶּסַח, שִׁרְפוּ מִשְׁמְנֵי פוֹל וְלוֹד בִּיקֵּד יְקוֹד פֶּסַח, וְאִמְרָתֶם זֶבַח פֶּסַח. עוֹד הַיּוֹם בְּנֵב לַעֲמוּד, עַד גְּעָה עוֹנֶת פֶּסַח, פֶּסֶד כְּתִבָּה לְקַעֲקַע צוֹל בַּפֶּסַח, צָפָה הַצִּפִּית עֶרוֹךְ הַשְּׁלֶחָן, בַּפֶּסַח, וְאִמְרָתֶם זֶבַח פֶּסַח. קֶהֱל כְּנֶסֶה הַדָּסָה צוֹם לְשִׁלֵּשׁ בַּפֶּסַח, רֹאשׁ מִבֵּית רִשָּׁע מִחֲצַת בְּעֶץ חֲמֻשִּׁים בַּפֶּסַח, שְׁתֵּי אֵלֶּה רָגַע, תִּבְיֵא לְעוֹצִית בַּפֶּסַח, תַּעֲזוֹז יָדְךָ וְתִרְוֹם יְמִינְךָ, כְּלִיל הַתְּקַדֵּשׁ חֵג פֶּסַח, וְאִמְרָתֶם זֶבַח פֶּסַח.

On the first night:

וּבֵּכֶן "וְיֵהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה."

אֲז רֹב נִסִּים הַפִּלֵּאת בַּלַּיְלָה, בְּרֹאשׁ אֲשִׁמּוּרוֹת זֶה הַלַּיְלָה, גֵּר צֶדֶק נִצְחָתוֹ כְּנִחְלֵק לוֹ לַיְלָה, וְיֵהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה. דָּנַת מֶלֶךְ גֵּר בַּחֲלוֹם הַלַּיְלָה, הַפְּחַדְתָּ אֲרָמִי בְּאִמְשׁ לַיְלָה, וַיִּשְׁרַח יִשְׂרָאֵל לְמִלְאָךְ וַיּוֹכֵל לוֹ לַיְלָה, וְיֵהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה. זָרַע בְּכוֹרֵי פְתָרוֹס מִחֲצַת בַּחֲצִי הַלַּיְלָה, חִילָם לֹא מִצְאוּ בְּקוֹמָם בַּלַּיְלָה, טִיסַת נֶגִיד חֲרָשֶׁת סִלִּית בְּכוֹכְבֵי לַיְלָה, וְיֵהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה. יַעֲץ מַחֲרֹף לְנוֹפֵף אֹוִי, הוֹבִשְׁתָּ פִּגְרִיו בַּלַּיְלָה, פָּרַע בַּל וּמִצְבוֹ בְּאִישׁוֹן לַיְלָה, לֹאִישׁ חֲמוּדוֹת נִגְלָה רֹחַ חֲזוֹת לַיְלָה, וְיֵהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה. מִשְׁתַּכֵּר בְּכִלֵּי קֹדֶשׁ נִהַרְגַּ בּוֹ בַּלַּיְלָה, נוֹשָׁע מִבּוֹר אֲרִיּוֹת פּוֹתֵר בְּעֵתוֹתֵי לַיְלָה. שְׁנָאָה נָטַר אֲגִי וְכַתֵּב סִפְרִים לַיְלָה, וְיֵהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה. עוֹרֶרְתָּ נִצְחָךְ עָלָיו בְּנִדָּד שְׁנַת לַיְלָה, פּוֹרָה תִּדְרוֹךְ לְשׁוֹמֵר מֵה מַלְיָלָה, צָרַח כְּשִׁמֵּר וְשָׁח אֶתָּא בֶּקֶר וְגַם לַיְלָה, וְיֵהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה. קָרַב יוֹם אֲשֶׁר הוּא לֹא יוֹם וְלֹא לַיְלָה, רָם הוֹדַע כִּי לֶךְ הַיּוֹם אֵף לֶךְ הַלַּיְלָה, שׁוֹמְרִים הַפְּקֵד לַעֲיֹרְךָ כָּל הַיּוֹם וְכָל הַלַּיְלָה, תִּתְּאִיר כְּאוֹר יוֹם חֲשֻׁכַת לַיְלָה, וְיֵהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה:

On both nights:

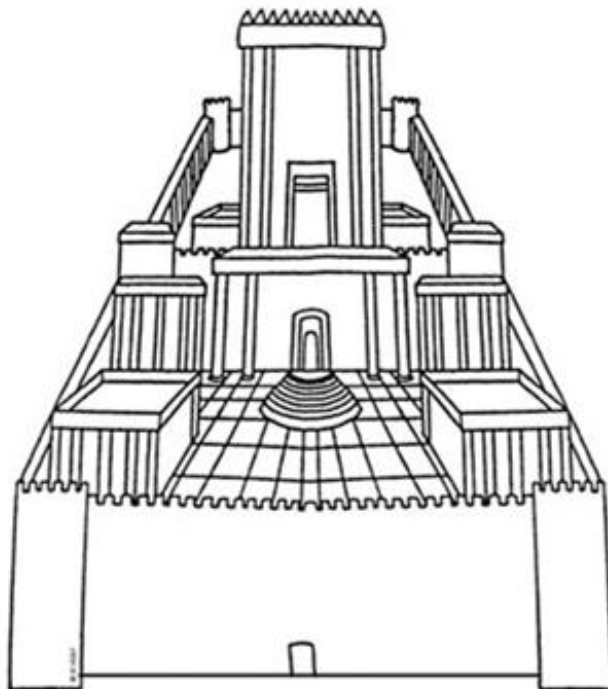
בִּי לֹא נָאָה, בִּי לֹא יָאָה.

אֲדִיר בְּמִלּוּכָה, בְּחֹר פְּהֻלָּה, גְּדוּדָיו יֹאמְרוּ לוֹ: לֵךְ וּלֵךְ, לֵךְ בִּי לֵךְ, לֵךְ
אֵף לֵךְ, לֵךְ יְיָ! הַמְּמַלְכָּה. בִּי לֹא נָאָה, בִּי לֹא יָאָה. דָּגוּל בְּמִלּוּכָה, הַדּוּר
פְּהֻלָּה, וְתִיקּוּ יֹאמְרוּ לוֹ: לֵךְ וּלֵךְ, לֵךְ בִּי לֵךְ, לֵךְ אֵף לֵךְ, לֵךְ יְיָ!
הַמְּמַלְכָּה. בִּי לֹא נָאָה, בִּי לֹא יָאָה. זַפְּאִי בְּמִלּוּכָה, חֲסִין פְּהֻלָּה, טַפְסָרִין
יֹאמְרוּ לוֹ: לֵךְ וּלֵךְ, לֵךְ בִּי לֵךְ, לֵךְ אֵף לֵךְ, לֵךְ יְיָ! הַמְּמַלְכָּה. בִּי לֹא נָאָה, בִּי
לֹא יָאָה. יַחִיד בְּמִלּוּכָה, כְּבִיר פְּהֻלָּה, לַמּוֹדֵין יֹאמְרוּ לוֹ: לֵךְ וּלֵךְ, לֵךְ בִּי
לֵךְ, לֵךְ אֵף לֵךְ, לֵךְ יְיָ! הַמְּמַלְכָּה. בִּי לֹא נָאָה, בִּי לֹא יָאָה. מוֹשֵׁל
בְּמִלּוּכָה, נוֹרָא פְּהֻלָּה, סְבִיבִין יֹאמְרוּ לוֹ: לֵךְ וּלֵךְ, לֵךְ בִּי לֵךְ, לֵךְ אֵף
לֵךְ, לֵךְ יְיָ! הַמְּמַלְכָּה. בִּי לֹא נָאָה, בִּי לֹא יָאָה. עֶנּוּ בְּמִלּוּכָה, פּוֹדֶה
פְּהֻלָּה, צַדִּיקִין יֹאמְרוּ לוֹ: לֵךְ וּלֵךְ, לֵךְ בִּי לֵךְ, לֵךְ אֵף לֵךְ, לֵךְ יְיָ!
הַמְּמַלְכָּה. בִּי לֹא נָאָה, בִּי לֹא יָאָה. קְדוֹשׁ בְּמִלּוּכָה, רַחוּם פְּהֻלָּה,
שְׁנֵאֲנֵין יֹאמְרוּ לוֹ: לֵךְ וּלֵךְ, לֵךְ בִּי לֵךְ, לֵךְ אֵף לֵךְ, לֵךְ יְיָ! הַמְּמַלְכָּה. בִּי לֹא
נָאָה, בִּי לֹא יָאָה. תַּקִּיף בְּמִלּוּכָה, תּוֹמֵךְ פְּהֻלָּה, תְּמִימִין יֹאמְרוּ לוֹ: לֵךְ
וּלֵךְ, לֵךְ בִּי לֵךְ, לֵךְ אֵף לֵךְ, לֵךְ יְיָ! הַמְּמַלְכָּה. בִּי לֹא נָאָה, בִּי לֹא יָאָה.

אֲדִיר הוּא

אֲדִיר הוּא, יִבְנֶה בֵּיתוֹ בְּקִרְוֹב, בְּמַהֲרָה בְּמַהֲרָה, בְּיָמֵינוּ בְּקִרְוֹב. א-ל בְּנֵה, א-ל בְּנֵה ל בְּנֵה, בְּנֵה בֵּיתְךָ בְּקִרְוֹב. בְּמַהֲרָה בְּמַהֲרָה, בְּיָמֵינוּ בְּקִרְוֹב. א-ל בְּנֵה, א-ל בְּנֵה, בְּנֵה בֵּיתְךָ בְּקִרְוֹב. הַדּוֹר הוּא, וְתֵיק הוּא, זָכַאי הוּא, חֲסִיד הוּא, יִבְנֶה בֵּיתוֹ בְּקִרְוֹב, בְּמַהֲרָה בְּמַהֲרָה, בְּיָמֵינוּ בְּקִרְוֹב. א-ל בְּנֵה, א-ל בְּנֵה, בְּנֵה בֵּיתְךָ בְּקִרְוֹב. טְהוֹר הוּא, יָחִיד הוּא, כַּבִּיר הוּא, לְמוֹד הוּא, מְלָךְ הוּא, נוֹרָא הוּא, סָגִיב הוּא, עֲזִיז הוּא, פּוֹדֶה הוּא, צַדִּיק הוּא, יִבְנֶה בֵּיתוֹ בְּקִרְוֹב, בְּמַהֲרָה בְּמַהֲרָה, בְּיָמֵינוּ בְּקִרְוֹב. א-ל בְּנֵה, א-ל בְּנֵה, בְּנֵה בֵּיתְךָ בְּקִרְוֹב. קְדוֹשׁ הוּא, רַחוּם הוּא, שְׂדֵי הוּא, תַּקִּיף הוּא, יִבְנֶה בֵּיתוֹ בְּקִרְוֹב, בְּמַהֲרָה בְּמַהֲרָה, בְּיָמֵינוּ בְּקִרְוֹב. א-ל בְּנֵה, א-ל בְּנֵה, בְּנֵה בֵּיתְךָ בְּקִרְוֹב.

אֶחָד מִי יוֹדֵעַ?

אֶחָד מִי יוֹדֵעַ? אֶחָד אֲנִי יוֹדֵעַ: אֶחָד אֶלֶּהִינוּ שְׁבַשְׁמִים וּבְאֶרֶץ.

שְׁנַיִם מִי יוֹדֵעַ? שְׁנַיִם אֲנִי יוֹדֵעַ: שְׁנֵי לַחֹת הַבְּרִית, אֶחָד אֶלֶּהִינוּ שְׁבַשְׁמִים וּבְאֶרֶץ.

שְׁלֹשָׁה מִי יוֹדֵעַ? שְׁלֹשָׁה אֲנִי יוֹדֵעַ: שְׁלֹשָׁה אָבוֹת, שְׁנֵי לַחֹת הַבְּרִית, אֶחָד אֶלֶּהִינוּ שְׁבַשְׁמִים וּבְאֶרֶץ.

אַרְבַּע מִי יוֹדֵעַ? אַרְבַּע אֲנִי יוֹדֵעַ: אַרְבַּע אֲמָהוֹת, שְׁלֹשָׁה אָבוֹת, שְׁנֵי לַחֹת הַבְּרִית, אֶחָד אֶלֶּהִינוּ שְׁבַשְׁמִים וּבְאֶרֶץ.

חֲמִשָּׁה מִי יוֹדֵעַ? חֲמִשָּׁה אֲנִי יוֹדֵעַ: חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה, אַרְבַּע אֲמָהוֹת, שְׁלֹשָׁה אָבוֹת, שְׁנֵי לַחֹת הַבְּרִית, אֶחָד אֶלֶּהִינוּ שְׁבַשְׁמִים וּבְאֶרֶץ.

שִׁשָּׁה מִי יוֹדֵעַ? שִׁשָּׁה אֲנִי יוֹדֵעַ: שִׁשָּׁה סְדְרֵי מִשְׁנָה, חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה, אַרְבַּע אֲמָהוֹת, שְׁנֵי לַחֹת הַבְּרִית, אֶחָד אֶלֶּהִינוּ שְׁבַשְׁמִים וּבְאֶרֶץ.

שִׁבְעָה מִי יוֹדֵעַ? שִׁבְעָה אֲנִי יוֹדֵעַ: שִׁבְעָה יְמֵי שַׁבָּת, שִׁשָּׁה סְדְרֵי מִשְׁנָה, חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה, אַרְבַּע אֲמָהוֹת, שְׁנֵי לַחֹת הַבְּרִית, אֶחָד אֶלֶּהִינוּ שְׁבַשְׁמִים וּבְאֶרֶץ.

שְׁמוֹנֶה מִי יוֹדֵעַ? שְׁמוֹנֶה אֲנִי יוֹדֵעַ: שְׁמוֹנֶה יְמֵי מִלָּה, שִׁבְעָה יְמֵי שַׁבָּת, שִׁשָּׁה סְדְרֵי מִשְׁנָה, חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה, אַרְבַּע אֲמָהוֹת, שְׁנֵי לַחֹת הַבְּרִית, אֶחָד אֶלֶּהִינוּ שְׁבַשְׁמִים וּבְאֶרֶץ.

תְּשׁוּעָה מִי יוֹדֵעַ? תְּשׁוּעָה אֲנִי יוֹדֵעַ: תְּשׁוּעָה יְרַחֵם לָדָה, שְׂמוֹנָה יָמִי מִלָּה, שִׁבְעָה יָמִי שְׁבֻתָּא, שְׁשָׁה סְדְרֵי מִשְׁנָה, חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה, אַרְבַּע אֲמָהוֹת, שְׁלֹשָׁה אָבוֹת, שְׁנֵי לַחֹת הַבְּרִית, אֶחָד אֶלֶּהִינוּ שְׁבַשְׁמִים וּבְאֶרֶץ.

עֲשָׂרָה מִי יוֹדֵעַ? עֲשָׂרָה אֲנִי יוֹדֵעַ: עֲשָׂרָה דְּבָרִיא, תְּשׁוּעָה יְרַחֵם לָדָה, שְׂמוֹנָה יָמִי מִלָּה, שִׁבְעָה יָמִי שְׁבֻתָּא, שְׁשָׁה סְדְרֵי מִשְׁנָה, חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה, אַרְבַּע אֲמָהוֹת, שְׁלֹשָׁה אָבוֹת, שְׁנֵי לַחֹת הַבְּרִית, אֶחָד אֶלֶּהִינוּ שְׁבַשְׁמִים וּבְאֶרֶץ.

אֶחָד עָשָׂר מִי יוֹדֵעַ? אֶחָד עָשָׂר אֲנִי יוֹדֵעַ: אֶחָד עָשָׂר בּוֹכְבֵּיא, עֲשָׂרָה דְּבָרִיא, תְּשׁוּעָה יְרַחֵם לָדָה, שְׂמוֹנָה יָמִי מִלָּה, שִׁבְעָה יָמִי שְׁבֻתָּא, שְׁשָׁה סְדְרֵי מִשְׁנָה, חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה, אַרְבַּע אֲמָהוֹת, שְׁלֹשָׁה אָבוֹת, שְׁנֵי לַחֹת הַבְּרִית, אֶחָד אֶלֶּהִינוּ שְׁבַשְׁמִים וּבְאֶרֶץ.

שְׁנַיִם עָשָׂר מִי יוֹדֵעַ? שְׁנַיִם עָשָׂר אֲנִי יוֹדֵעַ: שְׁנַיִם עָשָׂר שְׁבֻטֵּיא, אֶחָד עָשָׂר בּוֹכְבֵּיא, עֲשָׂרָה דְּבָרִיא, תְּשׁוּעָה יְרַחֵם לָדָה, שְׂמוֹנָה יָמִי מִלָּה, שִׁבְעָה יָמִי שְׁבֻתָּא, שְׁשָׁה סְדְרֵי מִשְׁנָה, חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה, אַרְבַּע אֲמָהוֹת, שְׁלֹשָׁה אָבוֹת, שְׁנֵי לַחֹת הַבְּרִית, אֶחָד אֶלֶּהִינוּ שְׁבַשְׁמִים וּבְאֶרֶץ.

שְׁלֹשָׁה עָשָׂר מִי יוֹדֵעַ? שְׁלֹשָׁה עָשָׂר אֲנִי יוֹדֵעַ: שְׁלֹשָׁה עָשָׂר מִדְּיָא, שְׁנַיִם עָשָׂר שְׁבֻטֵּיא, אֶחָד עָשָׂר בּוֹכְבֵּיא, עֲשָׂרָה דְּבָרִיא, תְּשׁוּעָה יְרַחֵם לָדָה, שְׂמוֹנָה יָמִי מִלָּה, שִׁבְעָה יָמִי שְׁבֻתָּא, שְׁשָׁה סְדְרֵי מִשְׁנָה, חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה, אַרְבַּע אֲמָהוֹת, שְׁלֹשָׁה אָבוֹת, שְׁנֵי לַחֹת הַבְּרִית, אֶחָד אֶלֶּהִינוּ שְׁבַשְׁמִים וּבְאֶרֶץ.

חֵד גְּדִיָּא

חֵד גְּדִיָּא, חֵד גְּדִיָּא דְּזָבִין אָבֹא בְּתֵרִי זֹוּי, חֵד גְּדִיָּא, חֵד גְּדִיָּא.

וְאַתָּא שׁוּנְרָא, וְאַכְלָה לְגְּדִיָּא, דְּזָבִין אָבֹא בְּתֵרִי זֹוּי, חֵד גְּדִיָּא, חֵד גְּדִיָּא.

וְאַתָּא כִּלְבָּא, וְנִשְׁפָּ לְשׁוּנְרָא, דְּאַכְלָה לְגְּדִיָּא, דְּזָבִין אָבֹא בְּתֵרִי זֹוּי, חֵד גְּדִיָּא, חֵד גְּדִיָּא.

וְאַתָּא חוּטְרָא, וְהִפָּה לְכִלְבָּא, דְּנִשְׁפָּ לְשׁוּנְרָא, דְּאַכְלָה לְגְּדִיָּא, דְּזָבִין אָבֹא בְּתֵרִי זֹוּי, חֵד גְּדִיָּא, חֵד גְּדִיָּא.

וְאַתָּא נוּרָא, וְשַׂרְפָּ לְחוּטְרָא, דְּהִפָּה לְכִלְבָּא, דְּנִשְׁפָּ לְשׁוּנְרָא, דְּאַכְלָה לְגְּדִיָּא, דְּזָבִין אָבֹא בְּתֵרִי זֹוּי, חֵד גְּדִיָּא, חֵד גְּדִיָּא.

וְאַתָּא מֵיָא, וְכִבָּה לְנוּרָא, דְּשַׂרְפָּ לְחוּטְרָא, דְּהִפָּה לְכִלְבָּא, דְּנִשְׁפָּ לְשׁוּנְרָא, דְּאַכְלָה לְגְּדִיָּא, דְּזָבִין אָבֹא בְּתֵרִי זֹוּי, חֵד גְּדִיָּא, חֵד גְּדִיָּא.

וְאַתָּא תוּרָא, וְנִשְׁתָּא לְמֵיָא, דְּכִבָּה לְנוּרָא, דְּשַׂרְפָּ לְחוּטְרָא, דְּהִפָּה לְכִלְבָּא, דְּנִשְׁפָּ לְשׁוּנְרָא, דְּאַכְלָה לְגְּדִיָּא, דְּזָבִין אָבֹא בְּתֵרִי זֹוּי, חֵד גְּדִיָּא, חֵד גְּדִיָּא.

וְאַתָּא הַשּׁוּחַט, וְשַׁחַט לְתוֹרָא, דְּנִשְׁתָּא לְמֵיָא, דְּכַבָּה לְנוֹרָא, דְּשַׁרְף
 לְחוּטְרָא, דְּהִכָּה לְכַלְבָּא, דְּנִשְׁרַף לְשׁוֹנְרָא, דְּאָכְלָה לְגִדְיָא, דְּזָבִין אָבִא
 בְּתֵרֵי זִזְי, חַד גְּדִיָא, חַד גְּדִיָא.

וְאַתָּא מְלֶאךָ הַמּוֹת, וְשַׁחַט לְשׁוּחַט, דְּשַׁחַט לְתוֹרָא, דְּנִשְׁתָּא לְמֵיָא,
 דְּכַבָּה לְנוֹרָא, דְּשַׁרְף לְחוּטְרָא, דְּהִכָּה לְכַלְבָּא, דְּנִשְׁרַף לְשׁוֹנְרָא,
 דְּאָכְלָה לְגִדְיָא, דְּזָבִין אָבִא בְּתֵרֵי זִזְי, חַד גְּדִיָא, חַד גְּדִיָא.

וְאַתָּא הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְשַׁחַט לְמֶלֶאךָ הַמּוֹת, דְּשַׁחַט לְתוֹרָא,
 דְּנִשְׁתָּא לְמֵיָא, דְּכַבָּה לְנוֹרָא, דְּשַׁרְף לְחוּטְרָא, דְּהִכָּה לְכַלְבָּא, דְּנִשְׁרַף
 לְשׁוֹנְרָא, דְּאָכְלָה לְגִדְיָא, דְּזָבִין אָבִא בְּתֵרֵי זִזְי, חַד גְּדִיָא, חַד גְּדִיָא.

**וְכָל הַמְרֻבָּה לְסִפּוּר בִּיצִיאת מִצְרַיִם,
 הֵי רֵי זֶה מְשֻׁבָּח:**

